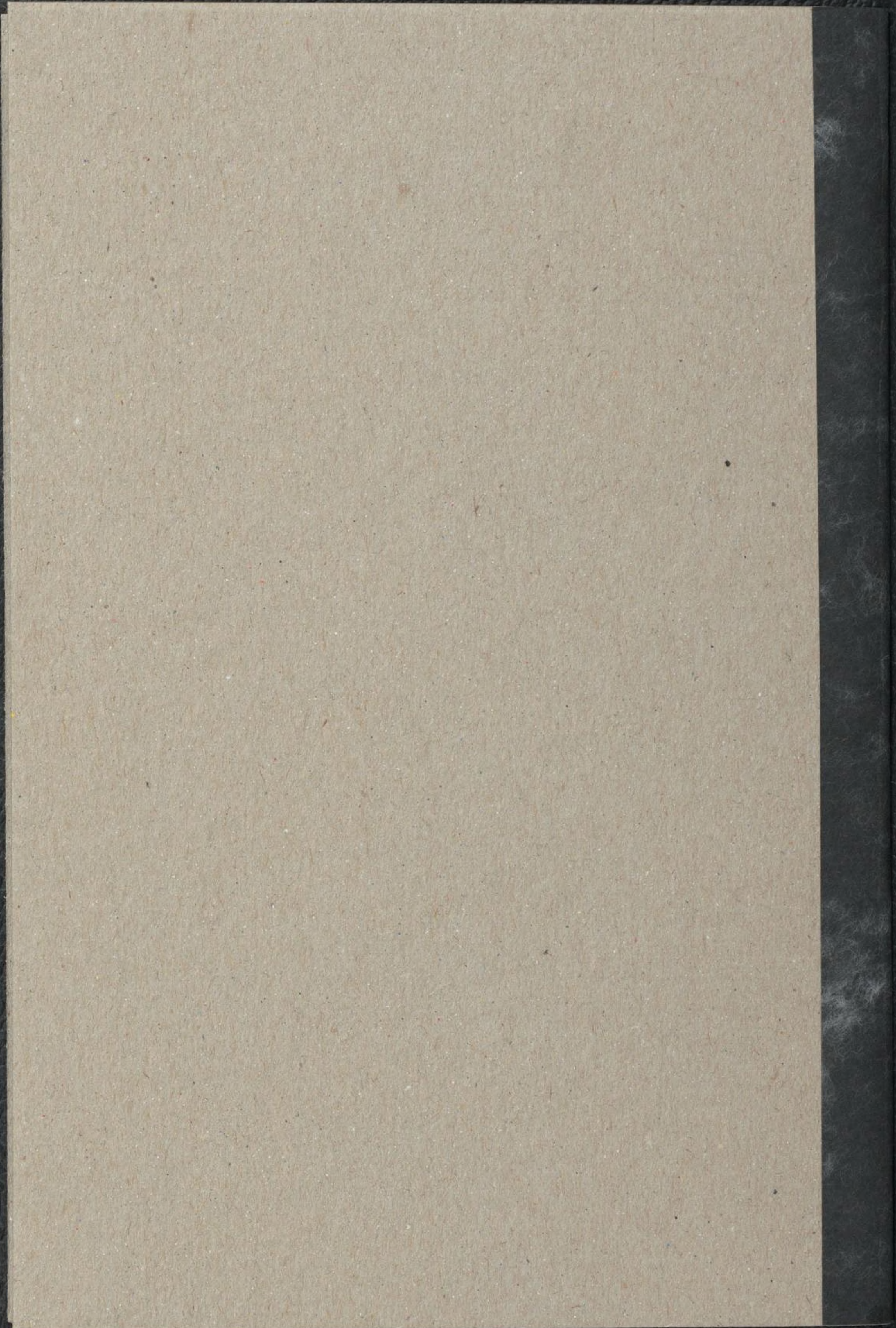

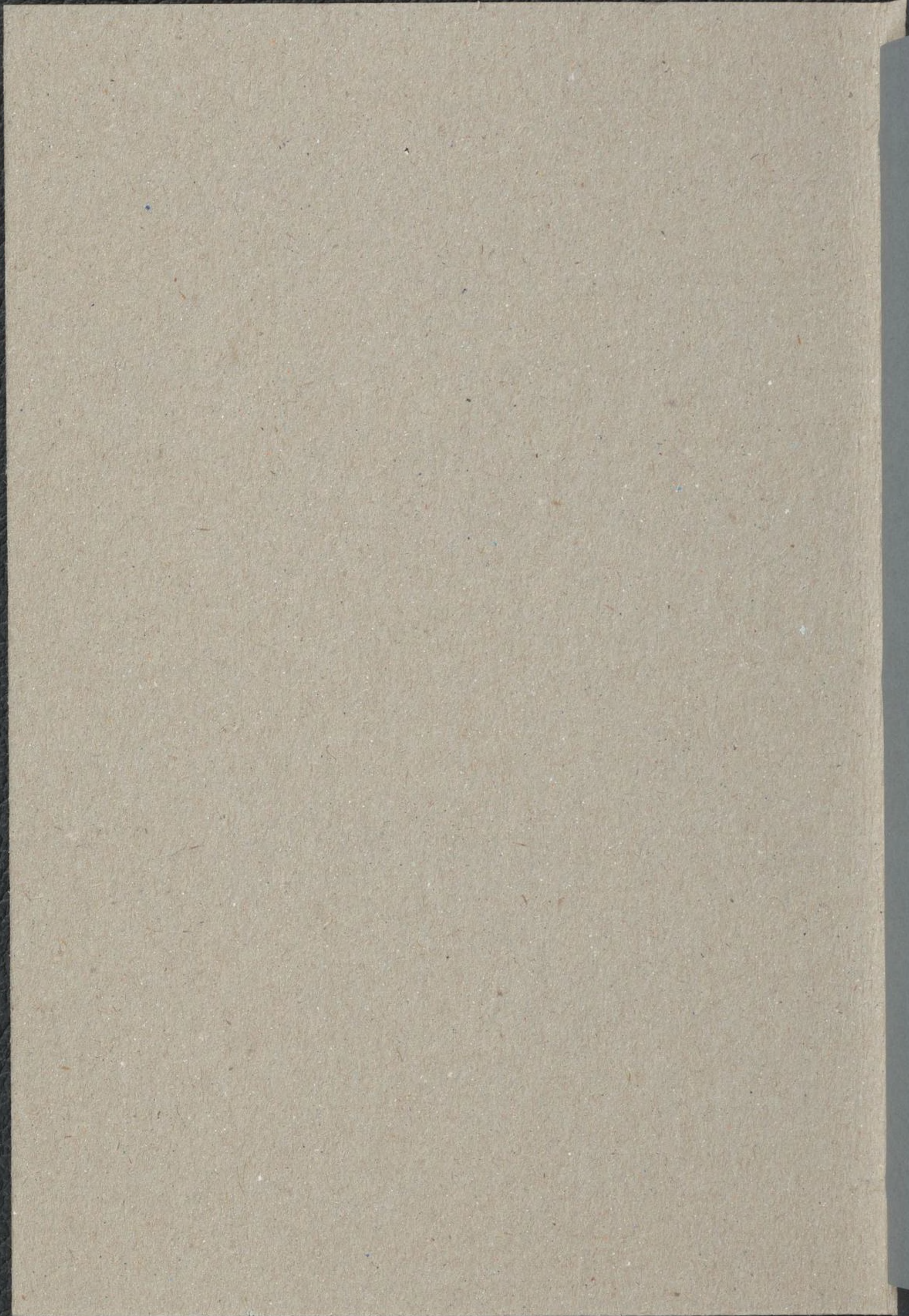
Osterreichische
Nationalbibliothek

709.397-B

Esp-

709.397

ÖNB

+Z122964506

ÖSTERREICHISCHE
NATIONALBIBLIOTHEK

709.397-B

ESP. M.

Zamenhof

e la Delegitaro

D^{ro} ZAMENHOF reformisto

KOLEKTO DE DOKUMENTI NEEDITITA ED AUTENTIKA

PUBLIKIGITA E KOMENTITA

DA

D^{RO} L. COUTURAT

Sekretario dil Akademio di IDO

*Plena reformo estas
necesa.*

Abado PELTIER.

PRECO : 1 franko

IMPRIMERIO CHAIX, FILIALO B

11, boulevard Saint-Michel

PARIS

709.397-B.Esp-

LINGUO INTERNACIONA IDO

Gramatiko en dek (10) reguli.

1. ALFABETO : a, b, c, ch, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, sh, t, u, v, w, x, y, z. La vokali esas pronuncata quale en Germana ed Italiana; la konsonanti quale en Angla (ecepte c = ts). *Nula supersigno.*

2. ACENTO (ne skribata). Sur la lasta silabo di l'infinitivi : *amàr, parolàr*. Sur la prelasta silabo di la cetera vorti : *pàtro, bèla, tàrde; me àmas; paròlez*. En plursilaba radiki, la vokali i e u sequata da altra vokalo ne kontesas quale silabi, do ne recevas l'acento : *filio, linguo; ma: dío, pía, túa.*

3. ARTIKLO. Definita : *la* (singulara e plurala) : *la domo, la domi*. Nula distingo di genri. Nula artiklo nedefinita.

4. SUBSTANTIVO : finalo -o en singularo : *letro, la libro*; -i en pluralo : *letri, la libri*.

5. ADJEKTIVO : finalo -a, nevariebla : *la bona patro, la bela kavali*.

6. ADVERBO : finalo -e : *bone kantar, bele skribar; kurar rapide*.

7. PRONOMI PERSONALA : Singularo : 1ª persono : *me*; 2ª *tu*, respektoza : *vu*; 3ª sengenra : *lu*; masla : *il*, femina : *el*, neutra : *ol*. — Pluralo : 1ª *ni*; 2ª *vi*; 3ª sengenra, *li*; masla, *ili*; femina, *eli*; neutra, *oli*.

8. VERBO : nevariebla segun nombro e persono. Finali di la tempi e modi (*nula subjuntivo*) :

AKTIVO :	Indikativo	Infinitivo	Participo
Prezento :	-as	-ar	-ant(a)
Pasinto :	-is	-ir	-int((a)
Futuro :	-os	-or	-ont(a)
Kondicionalo : -us.			Imperativo : -ez.

PASIVO :	Indikativo	Infinitivo	Participo
Prezento :	-esas	-esar	-at(a)
Pasinto :	-esis	-esir	-it(a)
Futuro :	-esos	-esor	-ot(a)
Kondicionalo : -esus			Imperativo : -esez.

To esas simple la kombinuro di la verbala radiko kun la verbo esar : *me am-esas = me esas amata; am-esar = esar amata; e c.*

La tempi sekundara esas formacata per *esis, esos, esus, ese?*... *inta*, o per la sufijo -ab-. Exemple : *me esis aminta* o *me am-ab-is*.

9. *Nula deklinado* : l'akuzativo (finalo -n adjuntita a nomo o pronomo) uzesas nur por la rekta komplemento di verbo, kande ol preiras la subjekto : *la homo, quan vu vidas*. Ol uzesas *nultempe* pos la prepozicioni.

10. Omna vorti esas kompozita ek elementi nevariebla, qui havas sempre identa senco : radiki, afixi (prefixi, sufixi), e gramatikala finala. Ex. : *nacion-o; nacion-al-a; nacion-al-es-o; nacion-al-ig-ar; des-nacion-al-ig-ar; inter-nacion-a, inter-nacion-ig-ar.*

La maxim bon-a linguo inter-nacion-a es-as ta qua prizent-as la maxim grand-a facil-es-o por la maxim mult-a hom-i (O. JESPERSEN).

Konseque, la elementi di la linguo Ido esas selektita segun la *principo di maxima internacioneso* : ol havas 91 p. 100 elementi komuna kun la franca, 83 po 100 kun l'italiana, 79 po 100 kun l'angla e la hispana, 61 po 100 kun la germana, e 52 po 100 kun la rusa. Ol esas do la *quintesenco di l'europana lingui*, komprenebla per unesma vido da omna homo instruktita.

D^{ro} ZAMENHOF

E LA DELEGITARO

KOM PREFACO

Loyaleso di D^{ro} Zamenhof.

On vidis (VI, 559), ke D^{ro} ZAMENHOF permissis a su publikigar (segun demando di redaktisto di *La Ondo*) un letro da me, sen mea permiso, procedo quan il ipsa agnoskas kom nekorekta. Ica *personal* e difamema atako donis ad me *nekontestebla* yuro di respondo, segun la legi di omna civilizita landi e di la simpla loyaleso (« Omna akuzato havas la yuro defensar su », esas aksiomo di yurocienco). Ma D^{ro} Zamenhof havas tam konfuza notions pri yuro kam pri linguistiko. Me skribis ad il (2 dec. 1913) invitante il insertigar da *La Ondo* mea respondo, *kompozita de deklari de Zamenhof ipsa* (citita parte hike : VI, 560, noto 4; 563), dicante : « La questiono ne plus esas pri la loyaleso di ta journalo, *ma pri la vua...* Se vu refuzos a me ca rektifiko,... me darfos dicar, ke vu ne plus havas mem la kurajo reproduktar vua propra deklari, e me konsideros me kom yurizita *per vua propra exemplo* publikigar *integre* omna letri quin me recevis de vu, por konocigar da la publiko la tota historiala verajo, quan vu sorgis revelar nur parte ».

« Pluse, vu akuzis ni « mutilar la senco » di vua letri : me *defias* vu donar mem un pruvo di ca aserto, citar mem un loko alterita o mutilita da ni. Se vu ne respondos a ta defio, ni darfos retrosendar a vu la epiteto *kalumniiero*, quan vu aplikis nejuste a ni, e memorigar, ke nur vua sektani uzis plurfoye kontre ni la *falsigo di la teksti*, quale ni pruvis ».

D^{ro} Zamenhof respondis nulo a ta sumno direktata a lua *loyaleso*. Me do insistis per letro du 8 jan. 1914, deklarante, ke lua konduto preskriptos la mea, ke me havas la devo konocigar la

---

1. La *kursivi*, MIKRA MAYUSKULI e GRANDA MAYUSKULI reprezentas exakte la originala substreki respektive simpla, duopla e triopla. Nur la dika literi (*egiptiana*) esas da ni, por saliigar la loki maxim importanta. La noti originala da D^{ro} Zamenhof esas imprimita per la sama tipi kam la testo.

tota veraĵo da lua kompatinda dupi; ke me komunikos omna dokumenti al *Asocio por fondo di kontoro por la LI.*, por ke la statal aŭtoritati e la historio judikez inter ni: « I. i vidos, ke *ne me* pavoras la lumo e la veraĵo ».

Fine me recevis letro de ula S^o S... redaktisto di *La Ondo*, dicanta ke D^{ro} Zamenhof esprimis la « deziro », ke on insertez mea rektifiko, ma... ke on ne insertos ol. Lore me skibis 3-mafoye a D^{ro} Zamenhof (30 marto 1914), dicante, ke me konsideras il kom responsiva pri la redaktisti di *La Ondo*; ke il certe povas obtenar l'inserto di mea rektifiko, se il esprimas ferma volo, e ne simpla deziro. « Se vu ne obtenos ol..., me darfos konstatar ico: kande redaktisto di *La Ondo* demandas, ke D^{ro} Zamenhof *livrez a lu letro privata*, D^{ro} Zamenhof hastas obediar; ma kande D^{ro} Zamenhof demandas, ke la redaktisto di *La Ondo* insertez rektifiko yurizita..., la redaktisto restas obstine surda. On povas do dicar, tote vere, ke D^{ro} Zamenhof *obedias* la maxim desestiminda jurnalisti dil Esperantismo, ma ke li ne obedias lu ».

Rezume, Dr Zamenhof ne plus saciesas deklaras superbe (pos sua longa korespondado kun ni), ke il « ne konocas ni »; il ne shamas federar su a nia infama kolumnieri, furnisar a li perfida armi e divenar lia sklavo. Quale me dicis a lu, lua konduto yurizas me publikigar omna dokumenti plu o min « konfidenciala » quin ni recevis de lu, sive private, sive por la Komitato di la Delegitaro. Me expozos per li la relati di Zamenhof kun la Delegitaro, pri qui la fanatiki persistas dissemar e repeter omnaspeca rakontachi por kombatar perfide Ido e la Idisti; e lore la publiko vidos, kad Zamenhof havis la yuro rinegar ni, ... o prefere sua propra deklari, sua solena e repetita promisi, e sua tota pasinto ⁽¹⁾.

L. C.

---

(1) Ek *Progreso*, n° 79, p. 433 (julio 1914).

LETRI DA DOKTORO ZAMENHOF

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat (27/VIII. 03).

...Mi petas Vin, volu sendi al mi la « Historion de Lingvo Universala », kiam ghi estos preta. Via libro estos tre grava akiro por la literaturo de nia ideo. La kritikon, kiun vi tie faras pri Esperanto, mi akceptas kun plezuro kaj plena kontenteco, ĉar vi ja scias, ke mi mem neniam pretendas, ke Esperanto estas io tute perfekta. Se la Akademioj volus akcepti Esperanton, mi ne sole ne protestus kontraŭ diversaj plibonigoj, sed mi *mem* petus, ke ia aŭtoritata komitato entreprenu ĉiujn tiujn plibonigojn, kiuj montrighis utilaj en la daŭro de la 16-jara praktika uzado de la lingvo ⁽¹⁾.

Kun kora saluto   Via

L. ZAMENHOF.

Postkarto da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat. 2/XI.03.

Kara sinjoro!

Kun vera plezuro mi ricevis Vian libron pri la historio de lingvo internacia kaj mi legis ghin kun granda intereso. La libro estas bonega kaj prezentas tre gravan kaj utilan akiron por la literaturo de nia ideo. Mi estas konvinkita, ke ĉiuj anikoj de nia ideo akceptos Vian libron kun estimo kaj danko, kiujn ghi plene meritas ⁽²⁾. Al Vi kaj al Sro Leau mi sendas mian koran gratulon pro la sukcesa plenumo de Via granda laboro.

Via

L. ZAMENHOF.

---

1. Nun, inverse, on alegas la longa praktikado di Esp. (*sen irga ĉanjo*) por asertar, ke ol subisis « kun sukceso » la probo dil experienco, e bezonas nula plubonigo.

2. Probable pro to la « *Centra Oficejo* » anexis ol senskrupule a sua *Esperanta Bibliografio*, por kredigar, ke ol esas verko da Esperantisti! Ma... kad la Esp-ala literaturo ne esas sat « richa » sen tala... prunti?

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat. 17 (?)/IX.05.

Kara Sinjoro!

Mi ricevis kun plezuro Vian leteron de 24/VIII kaj ankau la 3 numerojn de « L'Humanité » kaj la du agrablajn fotografajhojn. Por chio akceptu mian plej koran kaj sinceran dankon. Viaj bonegaj artikoloj en la gazeto ⁽¹⁾ sendube alportos al nia afero tre gravajn servojn, kaj viaj 2 fotografajhoj estos por mi chiam tre agrabla memorajho el tiuj felichaj tagoj, kiujn ni pasigis en Boulogne.

La esprimon « vidighi » anstataŭ « elrigardi » mi trovas tute bona. Mi esperas, ke iom post iom chiuj idiotismoj malaperos kaj cedos sian lokon al esprimoj tute logikaj kaj internaciaj. Tamen lau mia opinio ni devas fari tian anstataŭigadon nur en tia okazo, se ni povas tion chi fari tute *oportune*; sed en okazo, se ni por ia idiotismo *ne* trovos pli bonan esprimon pure logikan, tio chi ne devas nin chagreni, kaj la idiotismo povas tute oportune resti kiel « esperantismo », se ghi nur estos komune *akceptita* ⁽²⁾.

La vorto « vidighi » estas *bona*, kaj tial ghi tre *oportune* povas esti uzata anstataŭ « elrigardi » kaj baldau tute elpushi tiun chi lastan.

Via opinio pri la sufikso « ul » shajnas al mi ne prava. La finigho « o » signifas nur simple *substantivon*, nenion pli; sekve en vortoj devenantaj de adjektivo ghi povas nur signifi *ideon*, *esencon*, sed ghi ne povas prezenti la komplikitan sencon de « homo kiu estas... a », tiel same kiel ghi ne povas prezenti la komplikitan sencon de ia alia sufikso ⁽³⁾. Ni povas diri « li batalas por la *bono* kaj *belo* », char tie chi ni parolas nur simple pri la *ideo* de la adjektivoj « bona », « bela »; sed « *bonulo*, *belulo* » (tiel same kiel ekzemple « *bonajho* », *boneco* k. t. p.) prezentas ion *pli* ol simple substantivigitan adjektivon, kaj tiun sencon ni devas esprimi per ia difinita sufikso.

Tia estas mia opinio. Tamen mi kompreneble nenion havas

1. Insertita sub la pseudonimo SAMIDEANO; reproduktita da la *Centra Oficejo* ed abunde explotita da ol por lua reklamado [RED.]

2. Remarkez ica teorio pri l' *esperantismi* legitima.

3. Ico esas evidenta eroro. La senco di singla adjektivo esas konkreta, ne abstrakta, do l'adjektivo substantivigita povas signifkar nur objekto, ne l' « ideo ». L'esenco di *bela* (la fakto *esar bela*) esas la *beleso* (*beleco*), same kam l' esenco di *homo* esas la *homeso* (*homeco*), e ne *homo*. D^{ro} Zamenhof ipsa admisas *boneco*; ma Antido, aplikante plu logike lua teorio, dicas konsequante *bono* vice *boneco*.

kontraŭ tio, se Vi publikigos Vian opinion en ia gazeto esperantista kaj demandas la opinion de aliaj personoj (1).

La sufikso « ul » sub tre diversaj formoj estas uzata precipe en la lingvoj slavaj; ghia neekzistado en aliaj lingvoj devigas havi multajn novajn vortojn (2).

Kun kora saluto Via

L. ZAMENHOF.

Letro da D^{ro} Zamenhof a S^o Couturat. 9/XI. 06.

Kara Sinjoro !

Kun danko me ricevis Vian leteron de 4. XI kaj ankau la kolekton de gazetaj eltrancoj; tiujn chi lastajn mi legis kaj hodiaŭ mi kun danko sendas ilin al vi returne. La ideo de S^o James M. Dow (3) estis tre bona.

Estas tute sendube, ke ni devos ankoraŭ batali tre longe kaj tre malfacile; sed tiu chi batalado min tute ne timigas, char mi estas tute konvinkita, ke pli au malpli frue nia ideo devos *nepre* venki. **Chu la estonta lingvo interpopola estos Esperanto au ia alia lingvo,** — sed pli au malpli frue ia neutrala lingvo *nepre* estos akceptita, char esti alie ne povas (4).

Vi scias, ke la ideon de la « Delegacio » mi chiam plene aprobis kaj mi plej kore deziras al ghi plenan sukceson. Sed bedaurinde mi mem devas teni min tute flanke de ghi, car alie oni dirus, ke mi laudas la Delegacion nur tial, ke mi esperas, ke per ghi venkos Esperanto ! *Publike* paroli pri tio chi mi ne povas, sed *private* mi chiam al chiu rekomendas la Delegacion kiom mi povas. En la unua teksto de mia Bulonja Deklaracio estis dirite, ke « la espe-

1. D^{ro} Z. bone savis, ke ja en ta tempo omna diskutado pri la linguo esis severe ekskluzata de omna Esp-ista jurnali, segun lia *Deklaracio* adoptita en Boulogne-sur-Mer (9 agosto 1905), per qua li promisis obediari la *Fundamento* ed « evitar omna agi o diskuti qui vizus irgamaniere chanjar la Zamenhofala linguo ».

2. Ica letro pravas, ke ja en 1905 me ne celis mea opiniononi a D^{ro} Zamenhof e ne timis prizentari ad il libere mea kritiki. La misuzo e trouzo di la sufikso *ul* en Esp. esis la departopunto di mea kritiko di l'Esp. derivado. — La idiotismo *elrigardi* esabis ja denunciata da K. BEIN (Kabe), la « maxim bona aŭtoro Esp-ista », dum la 1ma kongreso en Boulogne (1905) per ica paroli : « Kiel ekzemplon mi citos la vortojn *elrigardi, subacheti*, kiuj estas teruraj nekompreneblaj idiotismoj elvokantan la chielan venghon » (*Lingvo internacia*, 1905, p. 374). Balde pose S^o Bein divenis fanatika konservemo, ed audacis asertar, pri la *Delegitaro*, ke « nulo eventis » (Dresden, 1908). [RED.].

3. Lore fervoroza propagero di Esp. ; nun membro dil Idista Akademio.

4. Remarkez bone ica tre justa opiniono : ol balde chanjos.

rantistoj laboras por Esperanto nur provizore ghis la tempo, kiam ia aŭtoritata internacia kongreso faros la definitivon de ia lingvo internacia, kaj tiam la esperantistoj promesas alighi sendispute al *tiu* lingvo, kiun la dirita kongreso elektos ». Sed bedaŭrinde la esperantistoj devigis min eljheti tiun punkton el mia Deklaracio.

Sed kvankam mi plene aprobas la ideon de la Delegacio kaj mi opinias, ke la plej bone estus, se nia ideo venkus per la vojo de la *Delegacio*, — mi tamen devas sincere konfesi al vi, ke mi ne havas grandan esperon pri tio ĉi. Jam de longe mi konvinkighis, ke la mondo klinighas nur antaŭ la *forto de plenumitaj faktoj*. Kiam ajn multe ni parolados pri la neceseco de lingvo internacia, la mondo ĉiam restos skeptika, la ŝovinistoj ĉiam batalos kontraŭ ni kaj la scienculoj ĉiam aŭ volos plachi al la ŝovinista amaso, aŭ ili fiere diros, ke la afero estas tro malmulte « scienca » por ili! Nenia plej prudenta admonado konvinkos la mondon, — ĝin konvinkos nur la forto kaj faktoj.

Tamen me ripetas, ke se, malgraŭ miaj antaŭvidoj, la Delegacio sukcesos atingi, ke la mondo scienca faru ian elekton, la meritoj de la Delegacio estos *tre kaj tre grandaj*. Sed se mi eĉ estas iom pesimista pri la *sukceso* de la Delegacio, mi tamen eĉ unu minuton ne dubas pri la granda *graveco* de la Delegacio, precipe pri la utilega kaj mirinde bonege prilaborita libro de Vi kaj de S^{ro} Leau.

Via

L. ZAMENHOF.

10/XI. Ĝi mi ricevis Vian grandan leteron pri plibonigoj. Mi dankas Vin kore, ĉar ĝi estas por mi tre utila. Mi nun preparas projekton de plibonigoj « sen rompado »; Via letero venis tre ĝustatempe, mi esploras ĝin atente kaj mi kun danko penas fari el ĝi uzon kiom mi povos.

L. ZAMENHOF.

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat.

Konfidencie! 4/XII. 06.

Kara Sinjoro!

Kun granda intereso mi legis Vian leteron de 23/XI. Vian intencon mi plene aprobas kaj mi deziras al ĝi la plej rapidan kaj plej bonan sukceson.

Al mi persone Via intenco *tre plachas*, kaj Vi povas tion ĉi diri al ĉiu, kiu demandas Vin pri mia opinio. Sed fari ian paŝon *publikan* aŭ eĉ esprimi publike mian opinion mi *ne* povas, ĉar tio ĉi estus paŝo tre riska. Mi ja ne povas ankoraŭ antaŭvidi, kia estos la konsisto de la Komitato de la Delegitaro; mi ne povas antaŭvidi, ĉu la membroj de la Komitato estos sufiĉe

kompetentaj, chu ili scios kaj volos bone labori, chu ili havos sufiche da aŭtoritateco por la mondo, k. t. p,

La sola, kion mi deziras, estas : ke *la mondo havu lingvon internacian*. La demando pri tio, kia estos la *formo* de tiu lingvo, estas por mi afero negrava, se nur la lingvo estos *neutrala, uzebla kaj vivipova*. Tial se Via komitato estos sufiche aŭtoritata, por ke ghi povu antaŭenpushi nian ideon pli sukcese ol ghin faras la esperantistaro, **tiam mi kun la plej granda plezuro akceptos CHION kion la komitato decidis, ech se mi devus malpacighi kun la tuta esperantistaro**; sed se la aŭtoritateco de Via komitato estos tiel malgranda, ke ghi povos doni nenian praktikan rezulton, tiam mi kompreneble devos gardi min de publika aligho al ghi, por ke mi per tio ne detruu tion, kion la esperantistaro jam atingis. Jen estas la kauzo, kial mi *nun* ne povas ankoraŭ doni al Vi ian publikan promeson (1).

Mi tre bedaŭras, ke mi ne sciis Vian intencon kelkajn monatojn pli frue. Sub la premado de kelkaj amikoj, kiuj volis havi plibonigojn en Esperanto *kiel eble plej rapide*, kaj kiujn mia longa prokrastado jam tre senpacienigis, mi sendis antaŭ 10 tagoj al la « Centra Oficejo » projekton dissendotan al chiuj membroj de la Lingva Komitato. Nun mi jam ne povas retiri mian projekton, ĉar la supre diritaj amikoj povus kulpigi min, ke mi rompas mian promeson. donitan al ili. Sed se Vi sukcesus konvinki tiujn amikojn (precipe Dron Javal), ke estas utile *atendi* kun tiu projekto, ghis ni konos la karakteron de Via estonta komitato, kaj ke **la plibonigoj povos esti multe pli liberaj kaj sekve pli bonaj, se ilin proponos aŭtoritata komitato staranta ekster la mondo esperantista**, — se Vi sukcesos konvinki pri tio ĉi Dron Javal, tiam mi estos tre kontenta kal mi volonte retiros mian projekton. Sed per *mia* iniciativo mi tion ĉi *ne* povas proponi al dro Javal, ĉar mi scias, ke li jam morale sin ligis kaj mi timas, ke mia propono povus esti tre dolora por li kaj meti lin en neagrablan situacion (1).

Via

L. ZAMENHOF.

---

(1) Mi devas sincere konfesi al Vi, ke mi *forte dubas*, chu Via komitato havos ian aŭtoritaton en la okuloj de la mondo.

---

1. Fakte ni intervenis, *segun la demando di D^{ro} Zamenhof ipsa*, por pacientigar la reformema Esperantisti, por ke li ne eksekutez spontane e publike sua projekti di reformo, ma prizentez li a la Komitato di la Delegitaro, vartez lua decido e submisez su a lua senpartisa arbitro; e li agis tale. Unvorte, ni ne kurajigis, ma kalmigis la reformemi e retenis li en la « fideleso ». Un yaro pose, on reprochis superbe a ni « enmixar ni en l'interna aferi dil popu Esp-ista »!

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat.

13/I. 07.

Kara Sinjoro!

Kun malghojo mi legis Vian leteron pri la obstina opozicio, kiun faras al vi kelkaj el la plej gravaj esperantistoj. Tamen mi estas al Vi tre danka por Via detala letero, char ghi klarigis al mi kelkajn cirkonstancojn, kiujn mi antaue ne atentis.

Vi scias, ke mi mem estis absoluta amiko de Via entrepreno, kvankam mi ne esperis de ghi tian gravan rezultaton, kian Vi de ghi esperas. Sed traleginte kaj pripensinte atente Vian leteron, mi venis al la konvinko, ke la opoziciuloj estas ne tute malpravaj. Bonega estas la principo « *audiatur et altera pars* » (1).

Viaj argumentoj estas tre bonaj, sed ankau la argumentoj de la opoziciuloj enhavas en si multe da graveco. La sola kauzo de via reciproka malkonsento konsistas nur en tio, ke ambau partioj estas tro *absolutaj*. Vi vidas nur la absolutan bonon de via entrepreno, kaj vi ne rimarkas, ke *che nesuficha singardeco* via entrepreno povas farighi danghera por nia ideo; viaj oponentoj vidas nur la dangheron, kaj ili ne rimarkas, ke *che suficha singardeco* via entrepreno povas nur esti utila al Esperanto. Char la celoj de la *vera* esperantismo kaj la celo de la Delegacio estas tute identaj (2), tial mi estas forte konvinkita, ke ambau partioj *tre facile povas veni al bonega kaj perfekta reciproka interkonsento*, se ili nur elektos la ghustan manieron de agado. Pri tiu chi maniero de agado mi volas nun paroli.

Ankorau antau kelkaj semajnoj mi estis amiko *absoluta* de Via entrepreno (kvankam mi kompreneble ne povis montri tion chi publike kaj tro frue); farighi pli singarda igis min ne ia letero de opoziciuloj (kun kiuj mi tute ne korespondis pri tio ci), sed *VIA PROPRA* letero (3): tial mi esperas, ke Vi ne rigardos mian opinion kiel partian kaj Vi volos atente ghin pripensi.

Se la elekton de lingvo internacia farus ia institucio *tre grava*, kies decido estus leghdona por la grandaj amasoj da homoj (ekzemple la *registaroj*, au almenau la « *Asociacio de la Akademioj* »), tiam chiuveraj esperantistoj (~~ne la shovinistoj, kiuj volas nur « au Esperanton au nenion »~~) povus kuraghe alighi al tiu chi institucio kun okuloj fermitaj kaj helpi ghi (4) per chiuveraj fortoj, char

1. On savas, quale la Esp-isti e D^{ro} Zamenhof ipsa praktikas ol nun!

2. Ni konstatas ica precoza konfeso pri la *vera* esperantismo!

3. Se ico esas vera, co pravas simple, ke mea letero esis nur *tro sincera* do nek volis nek povis trompar D^{ro} Z.!

4. *Sic!* sen akuzativo.

se ni ech povus timi, ke ekzistas ia danghero por *Esperanto*, ni almenau scius, ke ekzistas nenia danghero por la mondlingva *ideo*, kiu per la decido de la dirita institucio estus pozitive kaj por chiam solvita. Sed tute alia afero estas, kiam la elekton volas fari la « Delegacio »; tiam che nesuficha singardeco nia ideo povas ricevi de tio chi ne *akcelon*, sed ruinigan, eble ech mortigan *baton!* Ni rigardu efektive, kion donos la Komitato de la Delegacio:

a) Se ghi ne elektos Esperanton, tiam farighos granda skandalo, kiu mortigos la tutan ideon, char Esperanton ghi malkreditigos kaj pereigos, kaj por doni krediton al ia alia sistemo kaj por krei al ghi post la lauta falo de Esperanto tian forton, kiun ghis nun akiris Esperanto, la Komitato estos ridinde tro malforta. Sekve per la nesingardeco de la Delegacio la tuta ideo kaj chiuj akiritaj fruktoj de 20-jara laborado estos por chiam enterigitaj!!⁽¹⁾.

b) Se ni havos ech plenan *certecon* ke la Delegacio elektos nepre nur *Esperanton*⁽²⁾, tiam ankau — se la Delegacio ne agos sufiche singarde — *la malutilo de la elekto estos multe pli granda ol la utilo*. Kiel ajn paradoksa tio chi al vi shajnos, ghi estas tamen vera. Char a) pri la *utileco* ni ne devas fari al ni iluzion kaj ni devas kompreni, ke ghi estos preskau *nula*, char kiun ne konvinkis la faktoj kaj la forto, tiun ne konvinkos ech dek Ostwaldoj, kiuj la mondon tute ne interesas; la indiferentuloj restos indiferentaj; la diversaj Molenaaroj, Bonto-van-Byleveltoj k. t. p. nur mokos la decidon de la Delegacio kaj trumpetados al la mondo, ke la « Delegacio » konsistis el maskitaj esperantistoj, kiuj aranghis komedion, por trompi la mondon,... k. t. p.⁽³⁾.

1. Til la 4 decembro 1906, la formo di la LI. estis tote indiferenta a D^{ro} Z. e la 9 nov. 1906 il esis ankore konvinkita, ke la LI. necese triumfos sub la formo *Esp. o sub irg altra*. Nun il komencas asertar ica nova tezo, ke la LI. povas esar *nur Esperanto*, e ke se Esperanto falios, *nul altra linguo povos ultempe vinkar!* Suficas konstatar ica subita chanjo di opiniono. Cetere D^{ro} Z. ne atencas la hipotezo meza: Esperanto adoptita kun plubonigi. Do il adheras nekonce a la devizo di la « shovinisti »: *Od Esperanto (netushebla), o nulo!*

2. Hike D^{ro} Zamenhof komencas postular de ni garantio e quaza promiso, ke la Komitato elektos certe e nur Esperanto; promiso quan ni kompreneble ne povis donar a lu. Videz la respondo quan ni facis *definitive* pri ca temo, la 25 marto 1907, a S^o BOIRAC, en *l'Echec de l'Esperanto devant la Délégation*, Apendico (letro da Couturat a kom. Lemaire, 25. 6. 11, anexita a *Progreso* n° 42).

3. D^{ro} Z. esis ya tre prudenta por la Delegitaro, e tre habila por previdar, quale on povus *kalumniar* ol. Ma il ne konciis, ke samtempe il propozis a ni ipsa « aranjat komedio » kun lu, e pro ke ni ne konsentis, lu ya e lua sektani nun *kalumnias* la Delegitaro, dicante ke ol esis « komedio »!

b) Sed la *malutileco* — se la Delegacio ne estos sufiche singarda, — estos *granda*. Elekto estus tre bona antau 10-15 jaroj, kiam ekzistis ankoraŭ multaj personoj, kiuj volis havi lingvon internacian, sed ne sciis, *kiun* ili devis preni; sed *nun* jam de longe la tuta mondo al kutimighis al la ideo, ke ekzistas nur *unu* preta kaj elprovita arta lingvo; pri iaj aliaj projektoj ghi au tute ne scias, au scias pri ili nur ke ili estas malfortaj teoriaj projektoj de diversaj malkontentuloj, kiuj volas sed ne povas konkuradi kun Esperanto ⁽¹⁾; se *nun* venos la Delegacio kaj diros al la mondo: « ni, kompetentaj homoj, diras al vi, ke ekzistas *diversaj* artaj lingvoj, kaj ke inter ili ni elektis Esperanton », — kian rezultaton tio chi donos? Rekte la *malon* de tio, kion vi deziris!! kaj la esperantistoj devos ech per chiuj fortoj *kashi* vian agon ⁽²⁾. Char via *decido* venanta de komitato, kiu ne havas aŭtoritaton kaj pri kiu oni ech diros, ke ghi konsistis el maskitaj esperantistoj ⁽³⁾, havos por la mondo nenian signifon, sed viaj *vortoj* pri la « elekto » havos terure pereigan efikon, ili donos armilojn en la manojn de niaj malamikoj, ili detruos chiujn niajn ghisnunajn akirojn, ili denove ekdubigos kaj fortimigos de nia ideo chiujn, kiuj jam estis pretaj labori por ghi, — char la mondo diros: « nun ni eksciis, ke ekzistas *multaj* egalvaloraj artaj lingvoj, sekve ni povas alighi al *neniu* el ili, char se unu komitato hodiaŭ elektis unu lingvon, kie ni havas la garantion, ke morgaŭ alia komitato ne elektos alian lingvon! » ⁽⁴⁾.

Pripensu do bone, kian pereigan rezultaton por nia komuna ideo povas doni via agado, se vi ne agos sufiche singarde! *Se Vi deziras, ke Via agado ne alportu malutilon anstataŭ utilo, Vi ne devas diri al la mondo, ke Vi kunvokas komitaton « por ELEKTI inter la diversaj artaj lingvoj », sed Vi devas diri « por DECIDI pri la afero de lingvo internacia ».*

Estu tre singardaj kun viaj vortoj, char alie vi atingos ghuste la malon de tio, kion vi deziras atingi!

1. Admirez ica naiva fido a la *nesavo* di la publiko; ca superba desprizo di la « teoriaj projektoj », e ca ridinda e nevera aserto, ke li esas nur verki di « malkontentuloj »!

2. Yen la taktiko di la strucho! Yen pro quo la Esp-isti esforcas nun *celar* Ido a la publiko per omna moyeni! Ma kad D^{ro} Z., qua sempre apelas a la guvernerii, imaginas, ke li facos nula inquesto pri la cetera lingui e « projeti », kredos blinde la Esp-ista fantaronado, ed aceptos docile la lingvo netushebla sen examemar ol?

3. Admirez Zamenhof imaginanta kalumnio *futura, eventuala*, por tebligiar de ante l' aŭtoritato di la Komitato!

4. D^{ro} Zamenhof oblivias nur, ke la « mondo » savis to ja per nia *Historio di la lingvo universala*, por qua til lore il havis nur komplimenti e gratuli!

Ankau kun la *formo* de via decido vi devos esti tre singardaj (1). Se Vi diros « ni elektis Esperanton », — tiam Vi (pro la supre dirita kauzo) chion terure malbonigos. Via decido povos alporti utilon nur en tia okazo, se vi esprimos ghin proksimume en la sekvanta maniero: (mi donas kompreneble ne definitivan tekston, sed nur *ekzemplon*):

« Ni, senpartiaj delegitoj... esploris... kaj venis al la sekvanta » konkludo:

» Char la esploroj montris, ke devas esti elektita nepre nur » lingvo *arta* ;

» Char en la nuna tempo ekzistas nur *unu* lingvo arta tute preta, » perfekte vivipova, plene elprovita kaj multe uzata, kaj chio alia » estas nur projektoj;

» Char tiu chi lingvo apartenas al neniu aparta persono nek » societo; (1)

» Char por la mondo estas grava la *ekzistado* de tauga internacia » lingvo, sed ne diskutado pri tiuj au aliaj sensignifaj detaloj, » kiuj prezentas nur aferon de gusto kaj neniam finighus: —

» Tial ni venis al la konkludo, ke chiu amiko de la ideo de » lingvo internacia devas nepre alighi al Esperanto kaj labori por » ghia disvastigado, kaj ke chiu, kiu batalas kontrau Esperanto, » devas esti rigardata kiel malamiko de la ideo de lingvo inter- » nacia. (2)

» Kelkaj plibonigoj, kiujn lau nia sperto estus utile fari en » Esperanto, devas esti farataj ne de apartaj personoj, sed de la » Centra Lingva Komitato Esperantista, kiu pro la bono de la » afero konsilighas pri chio kun la aŭtoro de Esperanto, sed kiu » estas tute sendependa de tiu aŭtoro (3) kaj chiujn tri jarojn » elektas mem siajn membrojn.

(1) Se la Delegacio decidus elekti ian *alian* lingvon, ne Esperanton, tiam mi, kiel aŭtoro de Esperanto, kompreneble ne povas miksi min en la aferon, kaj mi rezervas al mi la rajton akcepti vian decidon au ne, depende de la aŭtoritateco de via komitato; sed en la okazo, se vi decidus elekti *Esperanton*, tiam mi petus Vin esti tre singardaj kun la *formo* de via decido.

1. Balde on dicos a ni: Esperanto apartenas al Esperantisti, e nulu darfas tushar ad ol sen lia konsento; e mem plu forte: *nur* la Esperantisti esas *kompetenta* por reformar Esperanto (videz sube en la sama letro.)

2. Yen la jermo e la formulo dil Esp-ista fanatikeso!

3. Lore, pro quo D^{ro} Zamenhof respondis a la Delegitaro vice la *Lingva Komitato* sole konsultita da ni?

» Tiujn chi niajn konkludojn ni dissendas al la ministroj de
» publika instruado de chiuj landoj, al chiuj sciencaj societoj kaj al
» chiuj gazetoj, kun la peto, ke... » (1).

Se la Delegacio agos en *tia* maniero, tiam ghi alportos al nia komuna ideo grandan servon, au (en la plej malbona okazo) almenau nenian malutilon. Mi estas konvinkita, ke se vi agos en *tia* senco, la eminentaj esperantistoj volonte alighos al vi (2).

Mi scias, kompreneble, ke Vi ne povas dikti al la Delegacio tian au alian manieron de agado; sed Vi povas almenau admoni ilin, ke char oni ne povas antaŭvidi, kian aŭtoritatecon havos la komitato de la Delegacio, oni pro singardeco uzu ne la vorton « elekto », sed la sendangheran vorton « decido » au « esploro », au ion similan. Al komitato kiu « *esploras* », chiu esperantisto povas kuraghe alighi sen timo, ke li per tio chi a priori malkreditigas Esperanton, kiel tio chi estas che la vorto « elekti » (3).

Mi esperas, kara samideano, ke Vi ne koleros min, ke mi tiel malkashe klarigis al Vi mian nunan opinion pri la afero. Vi komprenos, ke mi faras tion chi ne pro ia autora malhumileco. Mi faras al Vi mian proponon nur tial, ke mi estas konvinkita, ke ghi estas la sola seadanghera vojo, kiu kondukos nin al nia komuna celo. Se mi scius, ke la Komitato de la Delegacio estas sufiche aŭtoritata, por devigi la mondon akcepti ghian decidon, tiam mi persone blinde akceptus *chion*, kion la Delegacio farus (4); sed char mi tre forte timas, ke tiu aŭtoritateco ne estos tre granda, tial pro la bono de nia komuna ideo ni devas esti tre singardaj, ke ia nepripensita pasho de la Delegacio ne pereigu la 20-jarajn laborojn de la esperantistoj.

Kun kora saluto. Via

L. ZAMENHOF.

1. On admirez kun quanta komplezo D^{ro} Zamenhof degnis preskriptar a la Komitato di la Delegitaro lua futura decidi, inkluzite la rekomendo di Esp. a la guvernerii, e la exkomuniko di omna nefideli!

2. Evidente!

3. Sempre la sama timo infantala a la vorti!

4. Sempre la sama konsidero pri *forteso*! D^{ro} Zamenhof sempre nur pensis: « Qua esos plu forta, la Delegitaro o la Esperantistaro? » e nul-tempe pensis a la « forteso » quan povus havar la Delegitaro *kun* la Esperantistaro. Unvorte, ta pacifisto nultempe pensis a la paco ed uniono, ma nur a la milito. Or konsiderar nur la materiala fortesi e komparar li por sequar la plu forta, esas ja reale preparar la milito ed igar ol neevitebla: nam por decidir qua esas la justa, on devas pace diskutar; ma por decidir qua esas plu forta, on mustas militar.

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat.

21/I. 07.

Kara Sinjoro !

Kun plezuro mi vidis el Via letero ⁽¹⁾, ke Vi konscias la necesecon de tre singarda *formo* de agado kaj ke Vi intencas esti singardaj, por ke Via ago ne malgrandigu tion, kion ni ghis nun akiris.

Via timo, ke kelkaj esperantistoj volos kontraubatali Vian agadon, shajnas al mi tute senkauza. Se Vi klarigos al ili tion, kion vi klarigis al mi, tiam certe neniu esperantisto havos ian ech plej malgrandan kauzon por kontraubatali Vin ; kontraue, chiu tre volonte Vin helpos ⁽²⁾.

Mi persone ne povas min miksi en la aferon kaj mi ne volas doni al la apartaj esperantistoj iajn ordonojn ³; sed se Vi pensas, ke mia opinio povas havi ian influon, mi plene rajtigas vin montri tiun chi mian leteron (kaj ankau mian leteron de la pasinta semajno) al chiu, por ke chiu vidu, ke en via agado — se ghi estos kondukata kun la singardeco preparolita en mia lasta letero, kaj akceptita per Via lasta letero — mi ne sole ne vidas ion malbonan, sed kontraue, mi vidas en ghi nur bonon.

La malkonsento inter Vi kaj Viaj oponentoj lau mia opinio estas bazita sur simpla malkomprenigho. Se Vi estas tute certa, ke la Delegacio simple alprenos Esperanton kaj alprenos ghin *senkondiche*, lasante la decidon pri plibonigoj al mi kaj al la Lingva Komitato ⁽⁴⁾, — kiu do esperantisto povas ion havi kontrau Vi? Diri al la Delegacio: « Vi ne havas la rajton enmiksi

1. Nome, mea letro de 18 januaro 1907, quan D^{ro} Zamenhof publikigis en *La On.fo*, e quan on ne povas juste komprenar e judikar sen konocar lua antea letri, qui provokis la mea. Cetere, me dicis en olca: « La tota questiono reduktesas ad ico » (N. B. : segun mea *personal* opiniono) : « *Kad Esperanto esos adoptata kun o sen pubonigi* ». Quale do D^{ro} Zamenhof povas parolar nun pri ia surprizo... kashite preparita ? Quale on vidis, il konocis ya de longe mea *personal* opiniono pri la reformi necesa!

2. Remarkez la konstanta dusenceso di *Vi* en ica letri : on sempre dubas, kad ol vizas un persono o pluri. Nulo plu bone pravas, quante la distingo di *vu* e *vi* (en Ido) esas necesa por la klareso.

3. Quale exemple per lua ukazo de la 18 januaro 1908 : *Al chiu Esperantistoj!*

4. Hike aparas tote krude la naiva pretendo di Zamenhof : esar *sola* judikanto e decidanto, kun sua *Lingva Komitato!*

vin en nian aferon » (1), oni povus nur en tia okazo, se la Delegacia Komitato (kiu konsistos eble el homoj tre gloraj, sed *tute ne kompetentaj en Esperanto* (1) volus doni *leghojn* al la tuta mondo esperantista (1) (kiu en sia afero multe laboris kaj spertis); sed se la Delegacio *ne* volas tion chi fari, sed ghi volas lasi tiun chi demandon oficiale al la decido de personoj *plej kompetentaj en Esperanto*, kaj nur *konfidence* alsendi la rezultatojn de siaj esploroj kaj siajn konsilojn kaj dezirojn al mi kaj al la Lingva Komitato (2), tiam mi absolute ne komprenas, kion iu esperantisto povus havi kontrau la Delegacio! Mi estas plene konvinkita, ke se Vi klarigos al Viaj oponentoj precize Viajn intencojn, chia opozicio tuj chesos kaj la oponentoj farighos viaj fervoraj helpantoj (3). Tion chi sincere deziras

Via

L. ZAMENHOF.

P. S. — Via opinio, ke mi audas nur la vochojn de konservativaj esperantistoj, estas tute erara: chion kritikan, malamikan au atakantan, kion oni diras au skribas pri Esperanto, mi ne sole tuj ekscias, sed mi ricevas ghin ech en *kelkaj ekzempleroj*, parte de la atakantoj mem, parte de la esperantistoj-reformistoj, kiuj per tio chi volas min instigi al reformado. Sed ghuste tial, ke mi audis *tro multe* da kritikoj, ghuste tial ke mi praktike tro multe konvinkighis (precipe en la lastaj 3-4 monatoj), kiel malfacile estas kontentigi la reformistojn kaj al kia grandega danghero oni venas kiam oni komencas la cedadon, — ghuste *tial* mi en la lastaj monatoj farighis tiel singarda kun chiu reformaj projektoj (4).

---

(1). Mi parolas kompreneble ne pri *Vi*, kies grandega kompetenteco estas afero senduba kaj de chiu konfesata, sed pri tiuj personoj, kiuj eniros en la Komitaton nur dank' al sia *nomo*.

---

1. Hike aparas la du argumenti quin on balde opozos a la Delegitaro, pro ke ol ne simple e tote abdikis por Zamenhof e la *Lingva Komitato*. Esas apene necesa remarkigar, ke propozar a la *Lingva Komitato* diskutar la reformi ed *interkonsentar* pri li nule esas « donar legi a la tota mondo Esp-ista ». Ma on ja preparis la sofismi per qui on intencis kombatar la Delegitaro ed infektar la menti di la *fideluloj*!

2. Sempre la sama komedio, la sama hipokrita distingo di lo *oficiala* e di lo *konfidenca*!

3. Evidente, ni devis adportar humile a la Esp-ista chefi la klefo di la Komitato sur arjenta plado; altravorte, permisar a li diktar a la Komitato lua decidi! Kredeble, to suficabus por kontentigar li!

4. Ca interesanta loko kontenas l' expliko psikologia di la obstinema e *blinda* rezisto di D^{ro} Z. ad irga reformi, e di lua *nekapableso* judikar li segun lia intrinseka valoro ed utileso. Videz la sequanta letro.

Kiam ni estos *tute fortaj*, ni povos *chion* al ni permesi, sed *ghis* tiu tempo ni devas esti *tre, tre, tre* singardaj.

L. ZAMENHOF.

Postal karto da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat, kun la dato stampita : Varshava, 18.6.07 (olda stilo), ricevita la 5.7.07 ;

Kara Sinjoro !

Mi ricevis Vian leteron de 25/VI kaj mi dankas por Via tuta zorgado (1). — Mi preferus ke la aŭtoro de la « *Esenco kaj estonteco* » restu nekonata publike ; sed se Vi trovas tion ĉi necesa, Vi povos diri al la komitatanoj konfidencie, ke la aŭtoro estas mi mem.

Via

L. ZAMENHOF.

Postal karto da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat, kun la dato stampita (olda stilo) : Varshava, 26. 7. 07 (ricevita la 11.8.07) :

Kara Sinjoro !

Mi ricevis vian verkon « *Etude sur la dérivation en Esperanto* » kaj mi dankas vin kore. Ĉar mi ricevis la libron ĝuste antaŭ mia forveturo, mi ne havis ankoraŭ sufiĉe da tempo por tralegi ĝin tutan ; sed el kelkaj paĝoj, kiujn mi legis, mi povas jam vidi, ke la libro estas tre interesa kaj utila. Sed mi opinias, ke ju pli longe via verko restos severe *konfidencia*, des pli bone estos por la afero (2).

Via

L. ZAMENHOF.

Kande D^{ro} Zamenhof konocigis da ni, ke il ne povos venar avan la Komitato di la Delegitaro, e ke il nominas S^o de Beaufront kom. sua reprezentanto, ni questionis il, kad il deziras konocigar persone sua nuna opiniono pri la eventuala plubonigi quin on povus propozar o facar en Esperanto, e quin il ipsa ja plurfoye aludis en l'antea yari. Yen la respondo quan il sendis a ni, e quan ni konocigis da la Komitato (3) :

1. D^{ro} Zamenhof komisabis ni disdonar a la membri di la Komitato lua *Fundamenta Krestomatio* e la F. traduko di la artiklo ; *Esenco kaj estonteco de la ideo de lingvo internacia* (ek la *Krestomatio*).

2. Sempre la sama celemeso, la sama pavoro ad la publiko !

3. On vidas tale, ke la Komitato recevis direkte l' opiniono di D^{ro} Zamenhof ; e S^o JESPERSEN povis tre juste dicar en sua *Historio di nia linguo* : « Nia finala rezulto absolute ne povus divenir altra, mem se ipsa D^{ro} Zamenhof asistabus persone avan ni. »

Por la membroj de la Komitato de la Delegacio.

3/X. 07.

Kara Sinjoro !

Vian leteron de 27/IX kaj ankau la ekzempleron de via « *Rapport au Comité* » mi danke ricevis. Doni ian precizan respondon al via demando pri plibonigoj mi ne povas, ĉar lau mia opinio *absolute* bonaj principoj de plibonigoj ne ekzistas, — ĉio estas *rilata* kaj dependas de tio, kiu kaj kiam faras la plibonigojn. Aliaj devas esti la plibonigoj, se ilin farus la « Lingva Komitato », aliaj se ilin farus ia vere aŭtoritata internacia komitato aŭ ligo de Akademioj, kaj tute aliaj, se ilin farus komitato elektita de la registaroj. Aliaj plibonigoj taugus antaŭ 10 jaroj, kiam ni devis allogi la mondon kaj rompi ĝhian inercion, kaj tute aliaj taugus post 20 jaroj, kiam ni estos sufiĉe fortaj kaj povas zorgi nur pri la oportuneco por la uzantoj mem.

Post diversaj esploroj kaj provoj mi konvinkighis, ke *definitivajn* shanghojn en la lingvo povas doni sendanghere nur ia granda *autoritato*, kiu havus sufiĉe da forto por devigi la mondon akcepti la decidojn sendispute (ekzemple la registaroj) : tial se la Delegacio elektos Esperanton, mi konsilas, ke oni elektu la lingvon *sen-shanghe* kaj oni lasu la decidon pri shanghoj al ia estonta komitato elektita de la registaroj (aŭ almenaŭ de unu granda registaro), ĉar nur tiam ni havos la certecon, ke oni morgaŭ ne postulos aliajn shanghojn, ke disputado pri shanghoj ne malgrandigos tro frue nian forton kaj unuecon, kiu estas nun por ni necesa pli ol ĉio alia, kaj ke ne naskighos malpaco, kiu pereigos ĉion, kion ni ĝhis nun akiris.

Sed se la Delegacio ne volus obei mian konsilon, tiam mi rekomendus almenaŭ jenon ⁽¹⁾ :

a) ne paroli pri iaj shanghoj *publike*, sed ellabori ĉion severe *konfidencie* ⁽²⁾ ;

b) ne enkonduki iajn shanghojn per sia propra decido, sed prezenti la rezultaton de siaj laboroj al la voĉdonado de la « Lingva Komitato » ⁽³⁾ ;

1. Por judikar ye qua grado la Komitato satisfacis la deziri di D^{ro} Z., suficas rilektar la texto di lua decidi, qua cetere *ne esis destinata publikigesar*.

2. On savas, ke la Komitato konvencionis kun la chefi Esp-ista publikigar nulo pri la decidi facita *unanime* ed interkonsente la 24 oktobro 1907. Ma la chefi Esp-ista quik violacis ta konvenciono, publikigante texto *falsigita* di ta decidi por kredigar, ke la Komitato adoptabis Esperanto *sen chanjo e sen kondiciono*.

3. On savas, ke la Komitato (plu exakte : lua permananta Komisitaro) « probis interkonsentar » kun la Lingva Komitato, qua refuzis. Semblas do, ke la demando di tala interkonsento esis nur ruzo dil Esp-ista chefi por kaptar la Komitato e dume explotar lua autoritato avan la publiko.

c) se la Lingva Komitato per plimulto da vochoj akceptos la proponojn, tiam ghi devas agi en la jena maniero: 1) se la proponoj konsistos nur el « neologismoj », la Komitato povos ilin akcepti per sia propra aŭtoritato; 2) se la proponoj tushos la « Fundamenton », tiam la Komitato devos prezenti ilin al la plej proksima kongreso kaj peti ghian sankcion (1).

Mi petas, ke la Komitato de la Delegacio estu tre singarda kun siaj decidoj ne sole pri ilia *esenco*, sed ech pri *la formo*, en kiu ili estos redaktitaj. Se la *pozitiva* signifo de la decidoj de la Delegacio eble estos ne tre grandaj (2), ilia *negativa* signifo povas esti grandega. Memoru bone, ke se pro nesuficha singardeco la decido estos formulita en tia maniero, ke Esperanto estos prezentita kiel io, kio « nepre devas esti reformita », tiam la malamikoj de nia ideo distrumpetos tion chi per chiuj fortoj, la mondo perdos chiun konfidon al la ideo mem, kaj tiu konfido, tiel malfacilege akirita, jam *neniam* plu revenos. Kion ajn la Delegacio decidus, mi insiste admonas Vin, estu tre singardaj pri la *formo*, sub kiu Vi publikigos Vian decidon; memoru, ke la Delegacio devas alporti *helpon* al chio, kio ghis nun estas akirita, sed ne *rui-nigi* ghin!

Via

L. ZAMENHOF.

Ni quik notifikis a D^{ro} Zamenhof la decidi unanima di la Komitato (konsentita et votita da la reprezentanto di S^o Boirac); ed il respondis tale:

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat.

30/X. 07.

Estimata Sinjoro!

Vian leteron de 26/X kun la eltiro el la protokoloj kaj ankaŭ la verkojn de « Ido » mi danke ricevis. Respondon mi povos doni al Vi ne pli frue ol kiam mi scios la opinion kaj dezirojn de la esperantistoj.

Via

L. ZAMENHOF.

---

1. D^{ro} Zamenhof oblivias, ke segun la Regularo di la kongresi ici havas nula kompetenteso pri la linguala questioni, e devas transsendar li a la Lingva Komitato, sola kompetenta por decidir pri li.

2. Sic.

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat.

31/I. 08.

Tre estimata Sinjoro!

Mi ricevis vian leteron de 26/I (1) kaj mi tre bedaŭras, ke ghi venis tiel malfrue! Bedaŭrinde nun jam chio estas finita; ni jam sciigis la esperantistojn pri la chesigo de nia intertraktado kun la Delegacio, kaj nun mi jam ne povas repreni miajn vortojn (2).

Mi tre bedaŭras, ke la Delegacio elektis tian malbonan kaj malpacan vojon, kiu, anstataŭ helpi nian ideon, alportis al ghi nur malutilon. Mi faris chion, kion mi povis, por kunigi la laborojn de la Delegacio kun la laboroj de la esperantistaro (3), sed la fiera sintenado de la Delegacio bedaŭrinde chion ruinigis.

En la mezo de Oktobro mi sendis al Vi leteron, en kiu mi insiste petis, ke la Delegacio penu efektivigi siajn decidojn *en maniero singarda*, ne ofendante (4) la esperantistojn, ne ruinigante tion, kio estas akirita en la daŭro de 20 jaroj, penante chion atingi per senincita kaj bonorda maniero, t. e. per la Lingva Komitato kaj la kongreso (5); kaj kvankam mi persone opiniis, ke shanghoj estas nun tro frutempaj, mi tamen intencis uzi mian tutan influon, ke la esperantistoj akceptu la plej chefajn decidojn de la Delegacio (6). Sed responde al mia letero Vi sendis al mi (26/X) nur

1. Skribita l'ante konocar la subita e tote neprevidita rupto-letri da Sⁱ BOIRAC e ZAMENHOF, datizita de la 18 januaro 1908.

2. Hike D^{ro} Z. semblas regretar sua tro hastoza decido; ma di qua ol esis la kulpo? Cetere, esas nultempe tro tarda por agnoskar e reparar eroro.

3. Pri to on povas judikar per la supera letri, ube D^{ro} Zamenhof postulis simple de nia Komitato « blanka signaturo » por lu e lua *Lingva Komitato*. Yen quale il intencis « unionar la labori » di la du korpi; e la « fiera posturo » di la Delegitaro konsistis probable en ico, ke ol ne lasis kaptar e trompar su!

4. Hike aparas nova motivo sentimentalala!

5. La 12-ma agosto 1907, en sua inaugurala diskurso al kongreso di Cambridge, D^{ro} Zamenhof dicis texte:

« Chu ni kunvenas por paroli pri esperantaj lingvaj demandoj? Ne! tiuj chi demandoj apartenas ne al la kongreso, sed ekskluzive al la *Lingva Komitato*... ».

Quale do il povis, nur kelka monati pose, postular ke ni agnoskez l' autoritato di l'Esp. kongreso pri la linguala questioni, e justifikar sua rupto per la fakto, ke ni refuzis agnoskar olu? Misterio!

6. On vidos sube, quale D^{ro} Z. intencis o kredis satisfacar la precipua decidi di la Deligitaro!

leteron kun preta decido ⁽¹⁾ kaj kun minacoj ⁽²⁾, kaj de la Lingva Komitato Vi postulis, ke ghi diru, kion ghi volas shanghi en la lingvo de *Ido*, kaj Vi postulis ke pri afero, kiu tushis multajn milojn da homoj disjhetitaj en chiu landoj, oni donu al Vi definitivon respondon post 4-5 semajnoj! ⁽³⁾.

Ni korespondis multe kun S^{ro} Ostwald, ni penis chion aranghi, mi decidis ech preni sur min mem la tutan atendatan ventegon kaj fari cedon — mi deziris nur, ke chio estu farata en maniero laulegha ⁽⁴⁾, — sed S^{ro} Ostwald respondis al mi, ke por li la Lingva Komitato kaj la kongreso ne ekzistas! ⁽⁵⁾ Tiam, por savi la

1. Miskompreno o sofismo : la decidi di la Komitato esis ya decidi facita, do pronta; ma li implikis « deziro di interkonsento » kun la Lingva Komitato, do ica devis nur konocigar suafoye sua opiniono, se lu anke deziris interkonsento; ed on prizentis ad ol la projeto di Ido kom bazo di diskuto.

2. Ni ne savas en quo konsistis ta minaci; probable en ico, ke ni avertis D^{ro} Z., ke la Komitato ne konsideris su kom *obligata* interkonsentar ye irga preco kun la Lingva Komitato e rezervis sua libereso en kazo di neinterkonsento. Ico esis necesa por interpretar juste la finala frazo : « esforcante interkonsentar kun la *Lingva Komitato* », nam se ta interkonsento esabus por ni *necesa* kondiciono, esas evidenta, ke ni obtenabus nulo de la L. K. Cetere ta interpreto esis konfirmata da S^o prof. Ostwald ipsa en sua letro de 14^a decembro 1907. Por ke tala averto semblez « minaco » ed « ofenso » a D^{ro} Z., il mustas esir blindigita da sua superbeso di Maestro e da la koncio esar rejo di tota « popolo », o adminime chefo autokrata di granda « armeo »!

3. Reprocho sempre repetita, e sempre refutita (per l'atesto di S^o Ostwald ipsa). La intertempo de un monato esis konvencionita kun la reprezentanto ipsa di S^o Boirac, por ke la *Lingva Komitato* respondez, kad ol konsentas *principe* diskutar la reformi kun la permananta Komitato. On ne devis konsultar « multa mili de homi », ma nur komitato de kelka Europana Esp-isti elektita dum la kongreso en Cambridge *speciale* por negociar kun la *Delegitaro*! Ton D^{ro} Z. ne povis ne savar.

4. On savas nun, quale D^{ro} Z. komprenas legala konduto! Se il volis kondutar legale, il devis *tote ne* mixar su en la negocii inter la *Delegitaro* e la *Lingva Komitato*, a qua *il ipsa* konsilabis (sincere o ne) ke ni turnez ni!

5. N. B. : ni nultempe konocis *ed ankore ne konocas* la korespondado *privata* di Sⁱ OSTWALD e ZAMENHOF, quan ica alegas kom la motivo dil *oficiala* rupto (anke en sua ukazo de la 18 jan. 1908). Konseque ni esas *nule responsiva* pri ta rupto, qua eventis exter nia savo e ye nia granda surprizo. Kredeble, S^o OSTWALD respondis, ke ni (*Delegitaro*, institucuro nedependanta del Esperantistaro) ne agnoskas *por ni* l' autoritato di la *Lingva Komitato*. Pri la kongreso Esp-ista, lua autoritato esas *nihila por l'Esp-isti ipsa*, quale konfesis la chefi Esp-ista; do ol esis anke nihila por ni. E ca deklari darfis nek astonar nek *ofensar* D^{ro} Zamenhof. Ma to quo reale *ofensis* lu esas, ke on ne agnoskis lua suprega « autoritato » pri Esperanto! Ni havis la naiveso kredar lua solena e repetita deklari ke il renuncas « por sempre » omna yuro e mastreso pri Esperanto!

aferon de plena ruinigo, ni estis devigitaj meti finon al chio.

Vi scias, ke mi neniam diris, ke Esperanto estas io perfekta; Vi scias, ke kontraŭ neghustatempaj kaj neghustamanieraj shanghoj mi batalas ne pro ia autora blindeco au malhumileco, sed nur ĉar mi vidas en ili ruinigon de la tuta afero.

Se Vi volas nun publike senkreditigi Esperanton, — mi ne povas Vin riteni de tio; sed memoru, ke Vi faros per tio malagrablajhon ne al *mia persono* (ĉar mi jam de longe estas tute apatia kontraŭ ĉiuj laudoj kaj mallaudoj, — kaj mian ĉiutagan panon Esperanto al mi neniam donis nek donos), — sed Vi ruinigos por ĉiam nian *ideon*. Se Vi tion celas, mi ne volas kaj ne povas Vin riteni. — Tute vane Vi atentigas min pri la pagho 312 de la *Krestomatia*, ĉar tie mi tute klare parolas pri kongreso *autoritata*, kies decidoj havos *forton* por la mondo⁽¹⁾; en mia tuta artikolo « Esenco kaj estonteco » mi parolas nur pri kongreso *autoritata*, aranghita de la *registaroj*⁽²⁾, sed ne pri tute senfortaj kongresetoj *privataj*⁽³⁾, kiuj donas al ni nenian garantion, ke morgau ne venos aliaj personoj, kiuj postulos ion alian.

Via

L. ZAMENHOF.

La 23^a marto 1908 L. COUTURAT e L. LEAU sendis a D^{ro} Zamenhof la letro Franca, di qua Esp-ala traduko aparis en *Progreso* N° 3, p. 92-3, por demandar la permiso uzar la nomo *Esperanto* por la *Linguo de la Delegitaro*. En P. S. ni questionis lu, kad ni darfas parolar publike pri la projekti di 3 cirkuleri quin il komunikabis a ni ye la komenco di januaro: « Esos nefacila a a ni ne publikigar adminime analizo de li, nam on difuzas la rumoro, ke vu facis a nia Komitato omna koncesi posibla, e ke ol refuzis li »⁽⁴⁾. Yen lua respondo integra:

---

1. Sempre la sama questiono pri *forteso*! D^{ro} Z. parolis anke olim pri akademio o kongreso! Cetere, la Delegitaro havabus suficanta *autoritato* por l' Esp-isti, se lia chefi e D^{ro} Z. ipsa agnoskabus ol loyale; ed ol havabus suficanta autoritato por la mondo, se la Esp-ista chefi (qui adherabis ad ol) acceptabus loyala interkonsento, e ne preferabus kombatar ol ja dum la negocii, e *trompar* l' Esp-isti e la publiko. [RED.].

2. D^{ro} Z. adjuntas *nun* ica kondiciono: ol nule aparas en lua artiklo de 1900, ube il parolis prefere pri akademio o ciencia societo (Videz sube).

3. Quale la kongresi Esperantista, di qui on volis impozar a ni l' autoritato!

4. Sempre la sama perfida taktiko: dum ke on tenis ni ligita per la sekreto interkonsentita, on trompis ed ecitis la « populo fidela » per omnaspeca rakontachi e kalumnii, quin ni ne povis dementiar.

Letro da D^{ro} Zamenhof a D^{ro} Couturat.

29/III. 08.

Estimata Sinjoro!

Vian gazeton mi ghis nun ne ricevis. Responde al Via letero de 23/III, mi petas vin, ke Vi *ne* uzu por Via lingvo la nomon « Esperanto ». Mian nunan respondon Vi povas publikigi. Pri miaj projektitaj 3 cirkuleroj mi atentigas vin, ke ilia teksto estis sendita *konfidencie*, sekve ilia enhavo ne devas esti publikigata⁽¹⁾; se Vi tamen volas diri ion pri la fakto mem, tiam mi esperas, ke Vi ne forgesos aldoni, ke ili prezentis ne mian deziron, sed nur provon de *pacigo*, kaj enhavis ne iajn proponojn *definitivajn*, sed nur *projektatajn*, kies definitivan formon mi intencis lasi al la decido de la kongreso, post antaŭa interkonsento inter la membroj de la Lingva Komitato.

Via

L. ZAMENHOF.

Nun la lektero povas judikar, kad pos tala korespondo D^{ro} Z. darfis kvalifikar ni « kelkaj flankaj personoj », e deklaras superbe, ke « la *Delegitaro* ne plus existas por lu »! (18 januaro 1908).

---

1. On vidas, ke ni respektis strikte la: krêteso di ta dokumenti dum sèp yari, ne mem aludante lia existo. Ni konocigos sube lia tre interesanta kontenajo.

SUCEDANTA DEKLARI DI D^{ro} ZAMENHOF

Dua Libro (1888), p. 1 :

« En mia unua verko mi diris, ke mian laboron mi prezentas je l' tempo de unu jaro al la jugho de l' tuta mondo; kian pasus la jaro, mi intencis eldoni libreton, en kiu estus analizitaj chiuj pensoj esprimitaj de l' publiko, kaj uzinte tiujn, kiuj efektive estus bonaj, **mi donus al la lingvo la finan formon...** »

P. 11-12 : « Mi scias tre bone, ke la verko de *unu homo* ne povas esti senerara, se tiu homo ech estus la plej genia kaj multe pli instruita ol mi. Tial mi ne donis ankoraŭ al mia lingvo la finan formon; mi ne parolas : « jen la lingvo estas kreita kaj preta, tiel mi volas, tia ghi estu kaj tia ghi restu ! » Chio bonigebla estos bonigata per la konsiloj de l' mondo. Mi ne volas esti *kreinto* de l' lingvo, mi volas esti nur *iniciatoro* ».

« **Mi ne povas diri, ke la lingvo estas preta, ghis ghi estos trairinta la jughon de l' publiko** ».

« En la daŭro de la tuta jaro 1888 la lingvo restos *tute sen shangho*; sed kian la jaro estos finita, tian chiuj necesaj shanghoj, antaŭe analizitaj kaj provitaj, estos publikigitaj, **la lingvo ricevos la finan formon**, kaj tian komencos għia plena funkciado. »

P. 13 : « Se ia kompetenta akademio min sciigos, ke ghi volas preni tiun ĉi laboron, mi tuj sendos al ghi la tutan aferon, mi foriros kun la plej granda għojo je eterne de l' sceno, kaj el aŭtoro kaj iniciatoro mi farighos simpla amiko de l' lingvo internacia ».

Aldono al la Dua Libro (1889), p. 5 :

« La lingvo internacia restas senshangha en tiu formo, en kiu ghi estas proponita de mi; fari en gli iajn laŭvolajn shanghojn mi de nun jam ne havas la privilegion; tiu ĉi privilegio apartenas al la internacia kongreso de instruituloj, kiu estas esperata pro la iniciativo de la *Amerika Filozofia Societo*; se la intencita kongreso ne efektivighos, tiam poste (sed ne antaŭ kvin jaroj de nun) la amikoj de l' lingvo internacia faros mem internacian kongreson, kiu havos la privilegion fari en la lingvo shanghojn kaj bonigojn. »

P. 4 : « Al chiuj shanghoj, kiujn la internacia kongreso de instruituloj post fonda provado trovos necesaj, mi jam antaŭe donas mian plenan konsenton. ».

« ... la tuta sorto de l' lingvo internacia de nun transiras en la manojn de l' kongreso, kaj la fina formo, kiun la kongreso donos al la lingvo, devas esti leghodonanta por chiuj amikoj de l' « Lingvo internacia », **se la kongreso ech trovus necesa shanghi la lingvon għis nerekonleco**. Mia rolo nun estas finita, kaj mia persono tute foriras de l' sceno. »

P. 5 : « Esperante la kongreson, mi nun faras persone nenian shanghojn en la lingvo... la nuna kajero estas la lasta, kaj la *autoro* nun chesigas je eterne sian laboradon. Chion, kion mi de nun faros au skribos, mi ghin chion faros jam kiel simpla privata amiko de la lingvo internacia, havanta nek pli da kompetenteco, nek pli da moralaj au materialaj privilegioj, ol chiu alia. »

P. 6 : « Mi ne havis la intencon eldoni *autore* plenam vortaron kaj krei lau mia persona placho la tutan lingvo de l'kapo ghis la piedoj. Char unue — la kreado de tute plena vortaro estas laboro ne ebla por unu homo... due... char unu homo sur chiu pasho eraras. Unu homo tie povas esti nur iniciatoro sed ne kreanto. Lingvo tutmonda devas esti pretigita pasho post pasho, per la kunigita laborado de la tuta civilizita mondo... Oni devis krei komunan fundamenton, sur kiu chiu povus labori. Tia komuna fundamento por la « Lingvo internacia » devas esti mia unua broshuro... kiu havas en si la tutan gramatikon de la lingvo kaj sufiche grandan nombron da vortoj. Tio chi estas la unua kaj la lasta *persona* vorto en la afero de l'lingvo internacia. Chio cetera devas esti kreata de la homa societo kaj de la vivo, tiel kiel ni vidas en chiu el la vivantaj lingvoj. »

P. 8 : « Se mi senigas min nun je chiaj personaj privilegioj, kaj fordonas ilin tute al la publiko, mi ghin faras ne pro malvera modesteco, sed char mi havas la profundan kredon, ke tion postulas la intereso de la afero, kiu alie ne povus regule kaj rapide vastighi kaj chiam estus en dependo de unu persono kun liaj eraroj. Nur viva konkursa laboro, che kia chio pli bona iom elpushas la malpli bonan, — povas doni efektive bonan kaj vivipovantan lingvon internacian. ».

P. 19 e lasta : « Tiu chi libreto estas la lasta vorto, kiun mi elparolas en rolo de *autoro*. De tiu chi tago la estonteco de l'lingvo internacia ne estas jam pli multe en miaj manoj, ol en la manoj de chia alia amiko de la sankta ideo... » (1)

Pri reformoj en Esperanto.

(1-ma artiklo, en *Esperantisto*, januaro 1894).

« Kiel mi promesis en la n-ro 12 de *Esperantisto* 1893, mi nun komencas sisteman analizon de nia tuta lingvo. Peco post peco,

---

1: Omna ta teksti pruvas klare : 1-e ke D^{ro} Zamenhof ipsa ne konsideris sua lingvo kom « tote pronta » en 1887 e 1888; 2-e ke il intencis enduktar en ol plubonigi e chanji pos experimento e diskutado de un yaro; 3-e ke il renuncis ta intenco pro la kongreso anuncita dal *American Philosophical Society*, qua ne eventis; 4-e ke konseque il lasis sua lingvo en la formo neperfekta sub qua ol aparis en 1887; 5-e ke omna-supoze il renuncis lore « por sempre » omna yuri di *autoro* e di *maestro* di Esperanto.

komencante de la alfabeto kaj finante per la lasta vorto de la *Meza Vortaro* (1), mi priparolos la tutan lingvo, kaj pri chiu peco mi montros, **kian formon mi donus al ghi, se mi komencus la kreadon de la lingvo nun**, havante post mi jam 6 1/2 jarojn da praktika laborado kaj konsilojn, ricevitajn de plej diversaj personoj kaj societoj el la plej diversaj landoj de la mondo... »

Esperantisto, novembro 1894, p. 162 :

« Kelkaj pensas, ke la farita decido malpermesas *por chiam* ian shanghon en nia lingvo kaj faras ghin *por chiam* tute *rigida*. Tio chi estas eraro, char chiu ja devas bone kompreni, ke ni, malgranda kolekto da homoj, ne povas fari ian decidon *por chiam* en afero, en kiu — lau nia espero — poste partoprenos grandaj multegoj da aliaj homoj. La plimulto trovis, ke pro diversaj kauzoj en la *nuna tempo* nenio en la lingvo devas esti shanghita; *chu iam poste* oni faros iajn shanghojn au ne, ... **pri tio neniu decidis nek povas decidi.** »

Esenco kaj estonteco de ideo de lingvo internacia, 1900.

(*Fundamenta Krestomatio*, p. 312) :

« ... Sed se en la vortaro oni dovus shanghi nur iajn 10 o/o da vortoj, tiam estas la demando, kion do prezentus per si la nova lingvo, se ghi iam estus kreita kaj se ghi efektive montrighus kiel lingvo tute tauga en chiu rilatoj? Tio chi estus ne nova lingvo, sed nur iom shanghita Esperanto ! Sekve la tuta demando pri la estonteco de la lingvo internacia alkondukighas nur al tio, *chu Esperanto estos akceptita senshanghe en ghia nuna formo, au en ghi estos faritaj iam iaj shanghoj !* Sed tiu chi demando por la esperantistoj havas jam nenian signifon : ili protestas nur kontrau tio, se *apartaj* personoj volas shanghi Esperanton lau sia bontrovo ; sed se iam **autoritata kongreso au akademio decidus fari en la lingvo tiajn au aliajn shanghojn, la esperantistoj akceptos tion chi kun plezuro kaj nenion perdos de tio chi** : ili ne bezonos tiam de la komenco ellerni ian novan malfacilan lingvon, sed ili bezonos nur oferi unu au kelkajn tagojn por la ellerno de tiuj shanghoj en la lingvo, kiuj estos faritaj, kaj la afero estos finita.

» La esperantistoj tute ne pretendas, ke ilia lingvo prezentas ion *tiom* perfektan, ke nenio pli alta jam povus ekzisti. Kontraue : kiam efektivighos autoritata kongreso, pri kiu oni scios, ke ghia decido havos *forton* por la mondo, **la esperantistoj mem proponos al ghi difini komitaton, kiu okupus sin je la trarigardo de la lingvo kaj farus en ghi chiuajn utilajn plibonigojn, se ech por tio chi oni devus shanghi la lingvon ghis plena nerekebleco...** »

1. T. e la *Unversala Vortaro*, qua esas nun parto di la *Fundamento* netushebla... depos 1905.

Fundamento de Esperanto (1905), *Antaŭparolo*, p. v :

« ... neniam tushebla kaj neniam shanghebla Fundamento de la lingvo. Kiam nia lingvo estos oficiale akceptita de la *registaroj* de la plej chefaj regnoj kaj tiuj chi registaroj per speciala *legho* garantios al Esperanto tute certan vivon kaj uzatecon kaj plenan sendangherecon kontraŭ chiuj personaj kapricoj au disputoj, tiam aŭtoritata komitato, interkonsente elektita de tiuj registaroj, **havos la rajton fari en la fundamento de la lingvo unu fojon por chiam chiujn deziritajn shanghojn**, se tiaj shanghoj montrighos necesaj; sed ghis tiu tempo la fundamento de Esperanto devas plej severe resti absolute senshangha... *Neniu persono kaj neniu societo devas havi la rajton arbitre fari en nia Fundamento ian ech plej malgrandan shanghon!* »

P. vii : « *La fundamento devas resti severe netushebla ech kune kun siaj eraroj...* char, perdinte la severan netusheblecon, la verko perdis sian eksterordinare necesan karakteron de dogma fundamenteco... »

Deklaro de Boulogne-sur-Mer (agosto 1905) :

« Char la aŭtoro de la lingvo Esperanto tuj en la komenco rifuzis unu fojon por chiam chiujn personajn rajtojn kaj privilegiojn rilate tiun lingvon, tial Esperanto estas « *nenies proprajho* », nek en rilato materiala, nek en rilato morala... Esperanto havas neniun personan leghdonanton kaj dependas de neniu aparta homo... La sola unu fojon por chiam deviga por chiuj esperantistoj fundamento de la lingvo Esperanto estas la verketo *Fundamento de Esperanto*, en kiu neniu havas la rajton fari shanghon ». (1)

Pri reformoj en Esperanto (*La Revuo*, mayo 1907) :

« Oni scias, ke de la momento, kiam mi en la jaro 1889 fordonis mian mastrecon, mi neniam permesis al mi fari propravole en la lingvo ian ech plej malgrandan shanghon. Si mi ne faris tion chi *ghis nun*, tiom pli mi ja certe neniam ekdezirus fari tion *nun*, post la Bulonja Deklaracio (kium mi ja donis *propravole*), post miaj longatempe pripensitaj klarigoj en la *Antaŭparolo* al la *Fundamento de Esperanto*, kaj post la fondo de la *Lingva Komitato*, al kiu mi propravole fordonis chiun aŭtoritatecon en la aferoj de la lingvo... Mi neniam surprizos ilin per ia arbitra shangho en la lingvo, por kiu mi, simile al chia alia Esperantisto,

---

1. En la projekto da D^{ro} Zamenhof trovegis ica vorti : « la rajton fari *ech la plej malgrandan shanghon* ». La supreso di la vorti kursive imprimita da ni estas signifika ! D^{ro} Z. indikis (p. 5-6) altra supreso tre importanta facita en lua projekto segun la demando di l'Esperantisti ipsa (vid. *Lingvo internacia*, 1905, p. 312 e 397).

jam de longe havas nenian rajton; neniam mi altrudos al ili mian personan deziron... » (1)

Diskurso da D^{ro} Zamenhof en la Guildhal, London, 21 agosto 1907 :
« Multajn fojojn mi ripetis, kaj en *Boulogne* mi tion chi proklamis per oficiala deklaro, ke la Esperantismo celas nur al tio, ke ia tanga kaj vivipova komprenilo inter la popoloj ekzistu, sed ke la formo de tiu komprenilo estas por ni — au almenau por mi persone — **tute indiferenta...** »

Diskurso da D^{ro} Zamenhof en la 4-ma kongreso, Dresden, 17 agosto 1908 :

« La tempo de la teoriaj jughoj kaj de klinighado autau shajnaj autoritatoj jam de longe pasis,.. »

« La longa kaj mafacila batalado nin hardis, kaj ne sole la vochoj de apartaj personoj, **sed ech la premo de ia granda potenco** nun jam ne povus deklini la Esperantistaron de ghia klara kaj rekta vojo...

» Memoru, ke **Esperanto estas nenies proprajho**, ke la Esperantistoj havas plenan rajton fari kun ghi chion, kion ili volas, se ili nur faros ghin singarde, lojale kaj interkonsente... (2).»

---

1. De ta preciza e ferma deklari rezultas, ke D^{ro} Zamenhof havis anke nula yuro opozar su ad irga chanjo en la linguo, se la Esperantisti e specale la *Lingva Komitato* dezirus ol, e substitucar sua autoritato (nihila, segun il ipsa) al autoritato di la *Lingva Komitato*, sola konsultita pri la questiono di la reformi.

2. D^{ro} Z. repetas nekoncie ca refreno, sen suciar, quale ol harmonias kun lua refuzo dil nomo *Esperanto* a la *Linguo di la Delegitaro*, e kun la komercala monopolo a qua il esas « persone ligita », segun sua propra konfeso (« *Pri mia rilato a la firmo Hachette* », en *Oficiala Gazeto Esp.*, 25 februaro 1911).

D^{ro} ZAMENHOF REFORMISTO

Ni ne parolos hike pri la reformo-projeto da D^{ro} Zamenhof en 1894; longe nekonocata da omni, mem da l'Esp-isti, ol esis ripublikigata da D^{ro} JAVAL (amiko di D^{ro} Zamenhof) (1), ed analizata en nia verko : *Les nouvelles Langues internationales* (Paris, 1907; p. 25 esq). Ni volas parolar pri reformo-projeti plu recenta, quin D^{ro} ZAMENHOF kompozis en 1906, e quin il aludis en sua letria D^{ro} COUTURAT (2). Li esas analizita tre exakte e komplete en la *Raporto di la sekretarii di la Komitato*, en parto konfidenciala e til nun ne editita.

EXTRAKTAJI DE LA

Raporto al Komitato di la Delegitaro

pri la nuna stando di la problemo di la Linguo internaciona,
da L. COUTURAT e L. LEAU, *Sekretarii dil Komitato* (3).

12 septembro 1907.

D^{ro} ZAMENHOF

On savas, ke ja en 1888 (*Dua Libro*) D^{ro} Zamenhof abdikis por sempre omna autoritato pri Esperanto, e lasis a sua adepti la tasko developar la linguo. Tamen, suciante salvar olua uneso, il ja propozis, kom limito od emendo di ta libereso absoluta, l' adopto di ula « fundamento » komuna, qua povis, kompreneble, esar nur lua unesma lernolibro de 1887 kun la gramatiko en 16 reguli e la 925 radiki quin ol kontenis. Tale ca « fundamento » esis, en la penso di lua autoro, ne impedilo dil developo di la linguo, ma garantio di libereso e di uneso kune. Tante plu importas memorigar ico, ke la esencala pensi di la *Deklaro* de Boulogne e kelkafoye mem lua expresuri trovesas ja en la *Dua Libro* (ed en lua *Aldono*).

1. *Pri reformoj en Esperanto*, artikoloj publikigitaj de D^{ro} ZAMENHOF en la Nurnberga gazeto *Esperantisto* dum la unua duonjaro de 1894, kopiitaj kaj represitaj per zorgo di D^{ro} Emile JAVAL (Coulommiers Brodard, 1907).

2. Li esas aludita anke en *Historio di nia linguo* da prof. OTTO JESPERSEN (texto en Ido : *ie Weltsprache*, agosto 1912 ; Franca traduko : *La Langue auxiliaire*, julio 1914).

3. Tradukita del originalo Franca.

Altraparte, D^{ro} Zamenhof advokabis de la komenco la konsili, kritiki e propozi por plubonigar sua linguo; il volis enregistrigar li dum un yaro, e konseque fixigar la definitiva formo erste ye fino di 1888. Cetere, il sempre deklaris, ke il agnoskos la yuro modifikar lua linguo ad irga autoritato qua povos adoptigar ol, exemple ad akademio o ciencala societo, od a la guvernerii. Tale, kande *American Philosophical Society* propozis (fino di 1887) kongreso di ciencala societi por selektar la L.I., il deklaris aceptar la decido di ta kongreso, « mem se ol chanjus la linguo til nerikonocebleso »; il renunciis facar chanji en ol e publikigar la diversa relatanta propozi ricevita (*Aldono al la Dua Libro*). On savas, ke la projetita kongreso ne eventis; do l' anunco di ta kongreso impedis D^{ro} Zamenhof durar sua konsultado, enduktar en sua linguo la plubonigi quin il projetis, e donar ad ol « la formo definitiva ».

Ni dicez lo quik: l' uzado di la signizita literi aparis balde kom grava obstaklo a la propagado di Esp. exter la landi Germanala e Slava. Por emendar ta detrimento, D^{ro} Zamenhof indikis frue la sequanta remediacho: remplasigar la supersigno per *h* pozita dop la litero, t. e. la literi *c, g, j, s, h* kun supersigni per la digrami *ch, gh, jh, sh, hh*, e supresar simple la supersigno sur *u* konsonanta. Komprenende, ca remediacho esis nur « minima malajo », e toleresis nur en la kazo ke imprimisto ne havus la signizita literi. Pro to omna Esp-ista jurnali volis aquirar la signizita literi, por ne esar quaze desqualifikita. De lo rezultas, ke la remediacho propozita da D^{ro} Zamenhof preske nultempe uzesis. E co esas komprenebla, nam ol alteras l' aspekto di la linguo. La digrami *ch, sh* esas acceptebla (e mem ofte proximeskas a la nacionala skribado: *chambro, shipo*); ma la digrami *gh, jh* e *hh* esas extreme shokanta, precipue *gh*, qua ofte uzesas kontree por indikar la *g* harda (quale en Italiana) opozita al sono *dj* quan D^{ro} Zamenhof atribuas ad ol. Fine to produktas frequeso di *h* qua esas tre desagreabla al okulo e mem jenanta por la imprimisti.

On savas quale la propozi per qui D^{ro} Zamenhof opresesis dum la unesma yari di Esp. abutis a lua reformo-projeto de 1894, qua repulsesis da la majoritato dil Esp-isti, ankore ne multa, e kontenanta preske unike Slavi e Germanali. La falio di ta projeto explikesas per la fakto, ke ol ne plezis mem a la reformemi; nam, ek la 107 voci favoroza a reformi generale, nur 11 votis por la projeto di D^{ro} Zamenhof; co pruvas, ke ol tre male satisfacis la deziri di la reformemi; e probable pluri de li preferis votar por la nuna stando, do kontre omna reformo. D^{ro} Z. deklaris ipse, ke ca voto ne povis ligar definitive la futuro.

De lore, il konstante repetis, ke on devas chanjar nulo en la linguo tam longe kam ol ne esos universale adoptita; ma ke, se

akademii o guvernerii volos adoptar ol oficiale, li povos facar en ol omna chanji quin on judikos necesa. D^{ro} Z. dicis, en sua letro a S^o Seynaeve (januaro 1904), ke il havus ipse chanji propozenda, ma ke il abstenas, tam longe kam la dicita autoritato ne existas, por donar l' exemplo di la diciplino. Tamen, segun quante la *Delegitaro* progresis, il parolis sempre min multe pri l' akademii o ciencala societi, e nun il parolas nur pri la guvernerii.

Co ne signifikas, ke dume D^{ro} Z. ekluzas omna chanjo ed omna novigo. Nur en la limiti di la *Fundamento* la chanji esas interdiktata; ma on darfas sempre « adjuntar », e co suficas segun lu por posibligar la developo di la linguo. On povas mem enduktar ula chanji per la « metodo di neologismi », definitiva e rekomendita da D^{ro} Z. en la prefaco di la *Fundamento*. On povas remplasigar radiko o gramatikala formo per altra quan on judikas plu bona: se ica esas reale plu bona, ol suplantos l' anciena en l' uzado, e la substituco facesos libere e gradoze. Ma on ne supresos l' anciena; on konservos ol en la lernolibri, kom « arkaikajo ». Tale on ne ruptos kun la pasinto, la tradiciono e la literaturo existanta. Yen la metodo « sen danjero, sen rupto » per qua D^{ro} Z. kredas povar enduktar omna plubonigi qui aparos necesa.

Pri ca punto ni devas prizentar kelka remarki. Unesme, la metodo di neologismi povas konvenar nur ad emendi dil vortaro: ol ne povas suficar ad emendi gramatikala, e mem min multe, exemple, por reformar la fonetiko o l' alfabeto; od on mustus admisar samtempe du formi por omna radiko (ex. *chevalo* e *kavalo*), quo produktus konfuzeso netolerebla. Pro la sama motivo ol ne povas uzesar por emendi kelke ampla di la vortaro, nam ol balde inkombrus la lexiki per multa « duoplaji » embarasanta al adepti, ed ol komplikus la linguo, obligante la novici lernar formi duope equivalanta. Fine, ol ne mem sempre permisas facar en la vortaro detala korektigi, kande on bezonas atribuar nova senco ad ula radiko di qua la *Fundamento* fixigis la senco. Exemple, la radiko *ment* semblas nekareebila kun sua derivaji (*mental*); or ol esas okupata, e signifikas *minto*. Do la metodo di neologismi esas nesuficanta e mem jenanta, nam, konservante omna anciena radiki, ol kreus superflua duoplaji, ed igus nedisponebla ula radiki quin on bezonus. Quante plu multeskas la radiki per la necesa developo di la vortaro ciencal e teknikala, tante plu importas ne disipar li, e tante plu probabla esas, ke ula radiko di qua la senco origine esis male selektata (ex. *afekt*) divenos utila o mem necesa por altra senco. Do la metodo di neologismi ne mem permisas emendar e kompletigar la vortaro per maniero racionala e reguloza.

Irgakaze, D^{ro} Z. ja probis uzar ta metodo por enduktar kelka chanji destinita kontentigar ula reformemi. En *januaro 1906* il

komunikis a kelka amiki plano de « neologismi », quan ni rezumas sube.

On remplasigos la finalo *au* per *e*, ecepte en *au* e *lau*; on dicos : *almen'e*, *adi'a* (komp. la reformi di S^o GRABOWSKI ⁽¹⁾).

On supresos la *j* dil pluralo, e remplasigos ol per l' acento sur la lasta silabo : **bonâ patrô** = *bonaj patroj* ⁽²⁾.

En la verbo *esti* on supresos, por abreviar, la radiko *est*, tale ke la formi di ca verbo reduktesos a lia finalo : **as**, **is**, **os**, **us**, **u...** ⁽³⁾.

Vice : *kiu*, *tiu*, *kiam*, *chio*, *mia*, on uzos : *ku*, *tu*, *kam*, *cho*, *ma*; ma on konservos : *kie*, *kia*, *chie*, *chiu*, *ial*, *iel*, *lia*, por evitar dusencesi ⁽⁴⁾.

On uzos la simpla vorti sequanta, vice la kompozaji tro longa : **matro** (*patrino*), **breva** (*mallonga*), **sermi** (*interparoli*), **men** (*malpli*).

On uzos la prepoziciono **ab** por indikar la komplemento di verbo pasiva.

On admisos la pejorativa sufijo **-ach** (propozita da S^o Boirac); la prefixo **ko-** por indikar la kontreajo di **dis-** (nam *kun* havas altra senco ⁽⁵⁾) : **koveni**, **kotiri** ⁽⁶⁾; la prefixi **sor-**, **sob-**, vice *supren*, *malsupren* : **soriri**, **sobiri** ⁽⁷⁾. On abrevios kom **st** la sufijo **-ist** dop radiko finanta per **i** ⁽⁸⁾.

On uzos la prepozicioni **pre**, **hint** por *avan*, *dop*; **vor**, **post** por *ante*, *pos* ⁽⁹⁾.

Fine D^{ro} Z. propozis modifikar ula nombro de radiki quale sequas, maxim ofte por evitar dusencesi :

Alumo (*alumeto*), **amusi** (*amuzi*), **lo** (*anstatau*), **ad** (*apud*), **arhhi-tekto** (*arhhitekturisto*), **avra** (*avara*), **abenturo** (*aventuro*), **avda**

1. Expozita en *Les Nouvelles Langues internationales* (p. 26-28). S^o Grabowski, auctoro dil *Analitic Modern Latin*, esas nun inter la maxim fanatika amiki di Esp. ed enemiki di Ido, e defensas nun energioze la fonetiko quan il judikis « sovaja » en 1893; or il esas poeto di Esperanto! (Videz la reformi quin il enduktis en *La Liro de la Esp-istoj*). [RED.]

2. Ica reformo esas vere fola, e montras bone, quante Zamenhof esas nekompetenta por judikar la defekti di sua linguo e remediar li. [RED.]

3. Sama remarko : la penso supresar la radiko e reduktar la verbo a la finali esas vere... geniala ! [RED.]

4. La motivo esis evitar la desagreabla e kontrenatura acento sur *i*; ma on vidas quante mala esis ta *mi*-remediacho ! [RED.]

5. Por emendar la falsa senco di verbi quale *kunvenar* : do Zamenhof agnoskis la nejusta senco di ula kompozaji [RED.]

6. En Ido : *asemblar su*; *kontraktar* [RED.]

7. En Ido : *acensar*, *decensar* [RED.]

8. To esas : *biologi-sto* vice *biologi-isto* [RED.]

9. Hike ni tradukas per la prepozicioni korespondanta en Ido [RED.]

(*avida*), **betlo** (*betulo*), **boraco** (*borakso*), **bordajhi** (*borderi*), **kvalo** (*chevalo*), **jhazi** (*chikani*), **chir** (*chirkau*), **cirklo** (*cirkelo*)⁽¹⁾, **fensi** (*defendi*), **dajmono** (*demono*), **destrui** (*detrui*), **djamanto** (*diamanto*), **dighesti** (*digesti*), **divizi** (*dividi*), **ster** (*ekster*), **eroni** (*erari*), **speri** (*esperi*), **valtudi** (*farti*), **favra** (*favora*), **fonteno** (*fontano*), **gratoli** (*gratuli*), **harengo** (*haringo*), **juglo** (*juglando*), **kaldro** (*kaldrono*), **kalcho** (*kalkano*), **komti** (*kalkuli*)⁽²⁾, **kantro** (*kantoro*), **katro** (*kataro*), **kamarado** (*kolego*)⁽³⁾, **letro** (*litero*), **markodo** (*markoto*), **marbo** (*marmoro*), **murmi** (*murmuri*), **neblo** (*nebulo*), **ofisiro** (*oficiro*), **oklo** (*okulo*), **oraklo** (*orakolo*), **jubi** (*ordoni*), **tradi** (*perfidu*), **poski** (*postuli*), **purpo** (*purpuro*), **rabaso** (*rabato*), **rabodi** (*raboti*), **reglo** (*regulo*), **ripedi** (*ripeti*), **shpiri** (*spiri*), **sukro** (*sukero*), **trikajho** (*trikoto*), **tubro** (*tubero*), **psi** (*urini*), **volunte** (*volonte*).

Quale on vidas, D^{ro} Z. ne hezitis mutilar ula vorti, ye la detrimiento dil internacioneso, por evitar dusencesi vere poke probabla o poke jenanta, qui esus nur kalemburi (*kol-ego*, *kat-aro*, *postulo*, *av-aro*, *av-ido*, *har-ingo*, *or-doni*, e c.)⁽⁴⁾.

Ca planon di neologismi il riprenis ed emendis por prizentar ol en *novembro 1906* a la *Lingva Komitato*. Il komencis expozante sua metodo di neologismi: la nova formi propozata ne destinesas remplasar le anciena, li uzesos segunvole samtempe kam ici. Il indikas, ke on povas exekutar irga reformo per la voyo di neologismi, adminime en du etapi. Exemple, se on volas remplasigar *jh* per *j* e *j* per *ɣ*, on ne povas ja nun substitucar *j* a *jh*, quo produktus konfundo kun la nuna *j*; ma on povas unesme substitucar *ɣ* a *j*, e pose, kande ca substituco esos parfacita, on povos substitucar a *jh* la *j* libereskinta (Ni remarkigas, ke ca duesma etapo mplikas *supreso*, kontre la principio di la metodo, qua devas lasar sempre permanar teorie l'anciena formi, mem reduktita fakte ad arkaikaji). D^{ro} Z. enuncas pri to ca principio: Admisar nula formo qua « kolizionas » kum formo anciena.

1. N. B. : por la senco di *kompaso*, ne por ta di *cirklo*! [RED.]

2. D^{ro} Zamenhof nultempe komprenis la difero di *kontar* e *kalkular* [RED.]

3. D^{ro} Z. nultempe savis distingar *kamarado* de *kolego* [RED.]

4. Ica listo di la neologismi qui semblis a D^{ro} Z. maxim importanta (en *januaro 1906*!) revelas maxim klare, ke il esis ankore dupo di la vere puerala timo al kalemburi, qua igis lu de la komenco deformar e kripligar multa radiki... nun netushebla pro la *Fundamento*! La fakto ke il povis, mem un instanto, propozar vorti quale *avra*, *avda*, *kvalo*, *favra*, *katro*, e c. jetas kruda lumo sur lua linguistikala genio. Remarkez, ke multi de ta kalemburi tante timata venis nur de la mala ed arbitriala selekto di kelka sufixi, ex. *-ing* (*haringo*), *-er* (*litero*, *sukero*), o di kelka radiki, ex. *rab* (*rabato*, *raboti*) vice *rapt* o *ur* (*urino*!) vice *urox*. Ma Zamenhof preferis kripligar plu multa radiki internaciona kam emendar nur un de sua afixi. [RED.]

Pose il facas distingo inter la reformi postulita da Esp-isti praktikanta, sole kompetenta pri la temo, e ti quin propozas profani, mem linguisti o filologi, qui ne savas Esp. e judikas ol de extere segun teorial idej : esus grava kulpo, volar kontentigar ici ye la detrimento di iti. Inter la reformi destinata kontentigar la lasti, D^{ro} Z. citas la supreso di kelka soni desfacila, dil artiklo, dil akuzativo e dil *a priori* partikuli. Por plezar ya a la nekompetenti, il dicas, il propozis sua reformo de 1894, quan il judikas nun « abomininda » (Ni remarkigas hike, ke ne la filologi, ma la Esp-isti praktikanta demandas la supreso dil soni desfacila, dil akuzativo e dil *a priori* partikuli, por igar la linguo plu facila al novici. Ta dil artiklo postulesas da l'adepti Slava, samlandani dil auctoro. Fine la reformo de 1894 ne konceptesis por plezar a la filologi, ma por kontentigar la Esp-isti reformema, de qui pluri esis tre kompetenta, quale S^o Grabowski).

D^{ro} Z. distingas la periodo di propagado e ta dil uzado konstanta e reguloza di la linguo (oblivante, ke ca du periodi esas nun e restos ankore longatempes intermixita); il pozas kom principio, ke on devas preferar la komodeso dil uzado konstanta a ta di la propagado (Ma se reformo esas utila al uzado konstanta, ol esos utila anke a la propagado; existas do nula opozeso inter la du interesti). Pro to D^{ro} Z. ne cedas pri la signizita literi, ecepte pri *j*, quan il remplasigas per *ȝ*, ajornante a duesma etapo la remplasigo di *jh* per *j*. Por la ceteri il konsilas uzar reguloze l'anciena remediacho (*h*); e por donar ad ol plu granda favoro, il promisas uzar ol ipse future (hike il semblas erorar pri la vera kauzi di la desfavoro di ta remediacho). Yen cetere la rezumo di lua propozici.

On ekkluzas la sono e la litero *hh*, ecepte por la transskribo fonetikal di la propra nomi; en ica kazo ta sono reprezentesos per **kh**¹. En la cetera vorti, *hh* remplasesos da *k*, ecepte en la du vorti *hholero* e *hgoro*, qui divenas *holero*, *goruso* (por evitar koincido kum la formi *kolero* e *koro*).

La *u* konsonanta skribesos simple *u*, ma duos formacar diftongo. La finali *-au* esos supresita: *adie*, *morge*, *amboy*; *adia*, *morga*, e c.

La literi *c*, *g*, *j*, *s* (kun supersigno) remplasesos da **ch**, **gh**, **jh**, **sh**, mem por la imprimerii qui havas ja la signizita literi (²). On separos la literi **h** e **u** de l'antea literi per apostrofo, kande li devos pronuncesar aparte: *bala' u*, *kre' u*, *ses' hora*, *pac' homa*.

1. Quale en Ido. [RED.]

2. Nam la remediacho di la *h* esis til lore *tolerata* nur por la kazo en qua on indijis la supersigni [RED.]

Por diminutar la frequeso di la finali kun j, on deklinos l' adjektivo nur kande ol ne esos akompanata da sua substantivo. Ex. : *chiu mia bona amata infanojn*.

Por kurtigar e lejerigar la parolado, on reduktas la verbo *esti* e la precipua partikuli ad monosilabi. La verbo *esti* reduktesas a sua dezinenci : **as, is, os, us**; ed on adoptas la partikuli sequanta : **e (kaj), kom (kiel), sik (tiel), ki (kie), ti (tie), ko (kio), to (tio), ku (kiu), tu (tiu); stu (tiu chi)** e le analogaj ; **an (ajn)**.

La nomi di landi formacesos per la sufijo **-i** (vice **-uj**, tre kritikita pro la multeso di lua sencio) : *Angl-i-o*. La nomi di planti formacesos per la radiki *arb* o *plant* (vice **-uj**, pro la sama motivo) : *pom-arbo, roz-planto*.

La sufijo **-ist** reduktesas ad **st** pos *i* (por evitar *ii*) : *farmacisto*. On adoptas la sufijo pejorativa **-ach**, la prefixo **kum-** kom kontrea di **dis-** : **kum-kuri** (senco diversa de *kun-kuri*).

On uzos la prepozicio **ab** (vice *de*) pos la verbi pasiva. On uzos **vor** e **post** por la tempo (*ante, pos*), **davan** e **hint** por la spaco (*avan, dop*).

On adoptas kelka radiki simpla por remplasar ula derivaji : **breva (mallonga), sermi (interparoli), men (malpli), mava (malbona), sob (malsupren), pigra (maldiligenta), planto (kreskajho)**.

Fine on modifikas la formo di kelka radiki, sempre por evitar dusencesi, kelkafoye por la kurteso :

Alumo, stete (anstataŭ), arkitekto, jhazi, defensi, deklini (deklinaĉii), speri, stati (farti), fonteno, harengo, kalcho, konjugi (konjugaciĉii), markodo, marbo, neblo, ofisiro, oraklo, jubi, fidrompi (perfidi), poski, purpo, rabaso, rabodi, reglo, sukro, trikajho, tubro, volunte (Ca listo esas min longa kam ta de januaro 1906, ed esas preske tote ekstraktita de ol).

D^{ro} Z. donis la *Pater* en la lingvo tale modifikita :

« **Patro nia, ku as en la chielo, sankta u via nomo, venu regno via, u volo via, kom en la chielo, sik anke sur la tero. Nia chiutaga panon donu al ni hodie, e pardonu al ni nia shuldojn, kom ni anke pardonas al nia shuldantoy; e ne konduku nin en tenton, sed liberigu nin de mavo.** »

Il propozis a la *Lingva Komitato* votar pri ca projeto ensemble, pro ke ol koncernis nur segunvola novaji, quin nulu obligesus praktiki¹. Il indikis, ke on povos plu tarde propozar altra reformi, sempre per la voyo di neologismi, ma nur unfoye omna kunesma yaro.

Ca propozici esis aceptata pasable kolde da la *Lingva Komitato*. Apud novaji fortuneza, qui satisfacis la deziri di multi, trovesis altri qui semblis desoportuna, mem danjeroza. Ed on regretis, ke

1. Bela motivo, e vere ciencala metodo! [RED.]

D^{ro} Z. demandis votar pri omni ensemble; nam multa membri ne esis pronta aceptar uli de ta novaji, mem kom segunvola. Tala esis exemple la redukto dil verbo *esar* al dezinenci verbala, qua igas ol nerikonocebla e tro monosilaba. Sume, on informis D^{ro} Z. ke se il mantenus l'obligo votar l'ensamble, lua projeto esus certe repulsata da la majoritato, nam la parti judikata mala nocis ti quin on povus aprobar aparte. Lore D^{ro} Z. reraktis sua projeto.

Cetere dume ni informabis lu, ke la *Delegitaro* balde elektos sua komitato, e ni konsilis a lu vartar l'asemblo di ta komitato por prizentar ad ol la plubonigi quin il olim deklaris projektir.

Desfortunoze, ca incidento, qua memorigis la falio di la reformo de 1894, semblas konfirmir D^{ro} Z. en ica opiniono, ke on devas chanjar nulo, pro ke on nultempe kontentigos la reformemi, pro ke pluse li ne interkonsentas, e havas postuli kontredicanta qui interdestruktas. Ni vidos sube quon on devas pensar pri ca opiniono (1). Ni nur konstatas, ke D^{ro} Z. miskomprenas la kauzi di la nesuceso di lua propozi: il donas a la reformemi nur semblanta satisfaco per mi-emendi qui semblas a li plu nociva kam utila (ex. pri la signizita literi); a ta koncesi il asocias chanji tre grava, qui nule demandesas; ed il postulas, ke on accepez o repulsez omni ensemble. Ne esas astonanta, ke il trovas nultempe majoritato por aprobar « lua » reformi; ma il konkluzas, kelke rapide, ke existas nula majoritato por aprobar « ula » reformo. Tale explikesas lua artiklo « *Pri reformoj en Esperanto* » (*La Revuo*, mayo 1907), ube il deklaras, ke mem la projeto minim nociva di neologismi povas endanjerigar la linguo e jetar la deskonkordo inter lua adepti (2).

D^{ro} JAVAL

En ta sama artiklo, ed anke en la nekrologo quan il konsakris a D^{ro} JAVAL (*La Revuo*, marto 1907), D^{ro} Z. aludas ula demarshi e negocii ne konocata dal publiko, e pri qui ni havas informi de fonto certa. Importas mencionar hike l'opiniono ed agi di ta quan D^{ro} Z. nomizis sua « neobliviebla amiko », e di qua il laudegis la devoteso ad Esperanto. La fondo di la *Centra Oficejo*, debita a la jenerozeso di D^{ro} JAVAL (3), esas nur un de la pruvi di ta devoteso.

1. En la *Konkluzi di la raporto*, ja publikigita en F. ed en Esp. [RED.]

2. Co semblas indikar, ke la *Lingva Komitato* havis nur mikra autoritato por la «populo Esp-ista», segun D^{ro} Z. ipsa. Ma balde pose il ruptis kun ni, pro ke ni ne agnoskis por ni l'autoritato dil sama *Lingva Komitato*!

3. E ne a generalo Sebert, quale asertis en sua *Historio de Esperanto* (p. 123) S^o A. ZAKRZEWSKI, male informita, quankam (o pro ke) il esas amiko di D^{ro} Zamenhof. (Vid. *Progreso*, VI, 398).

D^{ro} JAVAL, konocata en la ciencala mondo pro lua labori pri okulist-arto, studiabis de longe la *Fiziologio di la lektado e skribado*, pri qua il publikigis en 1905 verko, rezumanta sua teorii ed experimenti, e dedikita a D^{ro} Z. Il divenis blinda en 1900, ed en 1903 il lernis Esperanto, por trovar nova uzado di sua agemeso filantropala. Il esis quik shokata da la detrimento di la signizita literi, pro lua antea studii pri la skribado ed imprimado (videz la libro jus citita ⁽¹⁾), e de lore il kredis, ke la maxima servo quan on povus facar ad Esperanto esus desembarasar ol de ta literi, qui entravis lua libera propagado e tardigis lua adopto en omna landi. Il esforcis konvinkar D^{ro} Z., kun qua il havis relati tre amikala, e konvertar a sua opiniono la Esp-ista chefi. On povas mem asertar, ke la fondo di la *Centra Oficejo* havis parte kom skopo, en lua penso, la realigo di ta reformo, quan il havis en la kordio.

En l'unesma kongreso Esp-ista (Boulogne, 1905) il pozis la questiono di la supersigni ⁽²⁾ sub ica formo: Quale redaktar la telegrami en Esp. por ke li esez aceptata da omna telegrafal kontori, e samtempe esez facile lektelebla da profani? La questiono esis transsendata a la *Lingva Komitato*, qua komisis D^{ro} Javal por facar inquesto e prizentar raporto. Ca raporto (*Anstatauigo de la supersignitaj literoj per ordinaraj literoj en la skribado de la telegramoj*), disdonita en februaro 1906, konkluzis per la reguli sequanta.

Supresar simple la supersigno di *u* konsonanta; remplasigar *h* (signizita) per *kh*; *s* (signizita) per *sh* (quale en multa Angla vorti internaciona); *c* (signizita) per *ch* (quale en Angla ed en Hispana); *g* e *j* (signizita) per l'unika litero *j*, pronuncata *dj* (nam ica sono esas plu internaciona, do plu facila por multa populi, kam la sono *j* simpla); fine *j* per *y* (quale en la Angla vorti *year*, *yes*). Ca sistemo posibligus, segun D^{ro} Javal, ke profano de irga lando kun Latina alfabeto lektus Esp-ala texto pasable korekte, facante la minim multa erori posible pri pronuncado. Kad esas necesa adjuntar, ke lua penso vizis ulo multe plu grava kam la skribado dil telegrami en Esp.? La skopo esis igar Esp. quik lektelebla da omna homo kelke instruktita dil mondo civilizita, sen irga preparo, sen ke on bezonus pozar (segun lua expresuro) indik-fosto apud singla litero stranjera a la Roman alfabeto. Il opinionis unlatere, ke, irge quanta divenus la difuzeso di Esp., ol rekrutus sempre la

1. Ed aparte la sequanta loki: p. 159; p. 296, noto 1, ube l'autoaro asertas klare « l'utileso skribar Esp. sen supersigni ».

2. Il ne esis la sola: la sama questiono pozesis tre insiste da Sⁱ BEAUCHEMIN e SAINT-MARTIN, di qui la jurnalno (*La Lumo*) mustis desaparar pro la neposibleso imprimir ol kun supersigni. Videz *Progreso*, II, 97 e 101 (*Morto di la Lumo*), e VII, 305-307.

grandega majoritato de sua adepti per sua quika utileso, aparte en la ciencala mondo: konseque, la ciencisti lernos ol sen docanto e mem sen lernolibro, nur lektante ula verko, ula revu-artiklo qua interesos li; e lore oportas, ke li povez pronuncar la texto pasable korekte sen averto nek antea exerco. Il opinionis, altralatero, ke mem se multa imprimerii aquirus la literi signizita, la grandega majoritato, en la landi di linguo Angla o Romanala, indijus li ankore longe, e to impedus publikigar libere Esp-ala teksti en la jurnali e revui dil tota mondo. Ni raportos sube fakti qui semblas konfirmar lua opiniono (1).

Nun ni devas dicar, ke ja antee Esp-isto konocata, S^o PAUL BERTHELOT (2), uzabis ortografio sen supersigni por imprimigar du broshuri en imprimerio qua ne posedis la literi signizita: *Provo de khemia nomigado en Esp., e: Fonetiko litera, skizo pri kelkay konsonantoy*, ica sub la pseudonimo MARCEL VEREMA (Céret, Lamiot, 1904). Ta transskribo remplasigis *c* (signo) per *ch*, *s* (signo) per *sh*, *h* (signo) per *kh*, *j* (signo) per *j*, *j* per *y*, e *g* (signo) per *dj*. To esis, ecepte pri ca lasta litero, la transskribo pose propozita da Javal.

La raporto di ica prizentesis en la kongreso di Genève (1906), ma pro ke D^{ro} Javal ne ja ricevabis omna respondi de sua kolegi dil *Lingva Komitato*, on ajornis la questiono e komisis D^{ro} J. preparar nova raporto. Dum la kongreso il diskutis la questiono kun D^{ro} Z. e kelka eminenta Esp-isti, e probis kun li diversa ortografii sen supersigni. Il obtenis de D^{ro} Z. la promiso, ke ilca studios reformo-projeto e venos prizentar ol a D^{ro} Javal ed a kelk altra chefi en Paris ed en Bruxelles, en la monato oktobro 1906. D^{ro} Z. venis fakte a la rendevuo, ma il adportis nur la projeto analizita supere, qua nule satisfacis la deziri di la reformemi. Vane li suplikis D^{ro} Z. facar reformo radikal e racionala; il refuzis, min multe pro personala konvinkeso kam pro skrupulo tre respektinda, quan la konservemi valorigis che lu: il konsideris la Deklaro de Boulogne kom pakto inter lu e l' Esp-isti, ed il kredis su obligata respektar unesma la netushebleso dil *Fundamento*, quan il igabis proklamar. Pro la sama motivo il kredis su obligata protestar, en l' artiklo *Pri reformoj*, kontre l' asertita intenco facar irga reformi. Yen la eventi quin D^{ro} Z. aludas en l' artikli precitata, qui esas pasable eingmatoza por la publiko. Ni devis raportar li, por konocigar la situeso exakta, ed explikar la

---

1. Nome, la opinioni ed atesti (kontre la supersigni) di Sⁱ kom. LEMAIRE, abado PELTIER, HUGON, BULLEN, MILLER, TWOMBLY, D^{ro} TALMEY, prof. MACLOSKE, D^{ro} BORGIUS, BOOTH, omni eminenta e devota Esperantisti.

2. Nun mortinta.

nuna opiniono di D^{ro} Z. e lua posturo; cetere li povas nur honorizar lua karaktero (1).

Ja malada e savanta su proxim la morto, D^{ro} Javal redaktis lasta broshuro, datizita 7 januaro 1907, qua disdonesis erste pos lua morto (eventinta la 20 dil sama monato) a la membri dil *Lingva Komitato*. La titolo: *Fonetika skribado por enpresigoj en nesperantistaj gazetoj* (2), revelis la vera intenci dil autoro e la praktikal importo di la reformo. Lua propozi esis le sama kam en lua raporto, ecepte pri du punti: il propozis (provizore) remplasigar *g* (kun supersigno) per *dj* (quale en l' ortografio Berthelot), e *c* per *ts* avan la vokali *a*, *o*, *u* (ankore por obtenar pronuncado korekta ye unesma vido, ed ortografio « fonetikala »). Ca propozi esis fixigita pos intervido kun D^{ro} Z. en Paris, la 2 oktobro 1906; e D^{ro} Z. permisabis a D^{ro} Javal dicar, ke « il facas li kun lua konsento » (di D^{ro} Z.) (letro dil 23 novembro). To esis, en l' intenco di D^{ro} Javal, « probo-balono », quan il deziris aplikesar ed experimentesar; ma lua morto cesigis ta experimenti. La transkribo di *g* (kun supersigno) esis nur transakto inter D^{ro} Javal, qua preferis *j* simpla, e D^{ro} Z., qua adheris a *gh*, e konceso destinita ganar l' aprobo di D^{ro} Z. (3).

Ye la komenco di januaro 1908, la membri di la konstanta Komisitaro recevis de la *Centra Oficejo* imprimprobi konfidencala di tri cirkuleri, quin D^{ro} ZAMENHOF intencis dissendar; e per qui il pretendis satisfacar la demandi di la Delegitaro.]Ta

1. On vidas kun quanta diskreteso ni raportis ica eventi, mem en raporto konfidencala rezervita a la membri dil Komitato di la Delegitaro. Ni ne mem aludis la fakto (ja konocita da ni), ke D^{ro} Javal e kom. Lemaire ofrabis a D^{ro} Z. sumo de 250.000 fr. por liberigar lu de omna materiala sucio e de la tutelado di ula monopolema librerio; ke D^{ro} Z. *acceptabis*, ma ke l' ofro retraktesis en oktobro 1906, kande D^{ro} Z. adportis nur semblanta reformo qua nule kontentigis la ofrinti. Ed ankore nun ni ne memorigus ica fakto, revelita da D^{ro} Z. ipsa, se il e lua adheranti ne esforcabus per ta revelo kalumniar la Idisti, tote nejuste, nam la fakto eventis en 1906, ante l' aparo di la projeto di Ido, e havas *nula relato* kun olu. La fakto revelesis da C. Bourlet (*Le Jour*, Verviers, 7 julio 1909: *Progreso*, II, 440) e pose da Zamenhof ipsa (*Oficiala Gazeto*, febr. 1911) qua konfirmis *nia* interpreto e refutis la kalumniema aserti di sua adepti. Videz *Zamenhof e Hachette* (*Progreso*, IV, 116, aparte p. 118), e *La Belga Sonorilo* dil 6 oktobro 1909 (*Progreso*, II, 564).

2. Analizita en *Progreso* n° 2, p. 56. Videz *D^{ro} Zamenhof reformisto* (*Progreso*, II, 622).

3. Ni remarkigas, ke exemplero di ca raporto sendesis a D^{ro} Zamenhof ante la asemblo di la Komitato, videz lua letro de 30 okt. 1907) tale ke il povis protestar e rektifikar, se la supera konfidencala informi kontenabus irga detalo neexakta. Or ico ne eventis; do on povas dicar, ke D^{ro} Zamenhof agnoskis e garantias la vereso di ca tota raporto.

cirkuleri portas la nomo ed adreso di la *Centra Oficejo*; la dato: *Parizo* (sic), *20-an de decembro 1907*; la signaturo di l'imprimerio Gauthier-Villars (Paris), l'ordinara imprimerio di la Centra Oficejo, e la stampuro (da olca): « 27-30 decembro 1907 » (1). Yen la texto integra dil unesma, ed ekstraktaji de la du altri (qui esas plu longa).

UNUA CIRKULERA LETERO

Al la grupoj esperantistaj.

I. *Pri la Delegacio por elekto de internacia helpa lingvo.*

En la jaro 1900, kiam Esperanto estis ankoraŭ tro malmulte konata kaj la mondo pensis, ke ekzistas diversaj lingvoj internaciaj (2), kies partianaroj inter si batalas, s-roj Couturat kaj Leau en Parizo fondis Delegacion, kies celo estis, peti la internacian Ligon de Akademioj, ke ghi esploru, kiu el la ekzistantaj lingvoj taugas plej bone por la rolo de lingvo internacia, au elekti mem komitaton, kiu esplorus tiun chi demandon. Kvankam de la jaro 1900 ghis nun la vivo (3) jam mem solvis la diritan demandon, tamen, por plenumi sian promeson, la Delegacio en oktobro de 1907 kunvokis komitaton, kiu devis elekti lingvon internacian (4).

Post esplorado de chiuj ghis nun proponitaj sistemoj, la komitato elektis la lingvon Esperanto, sed proponis fari en ghi diversajn shanghojn. Bedaurinde la Delegacia Komitato ne sufiche singarde redaktis la tekston de sia decido (5). Forgesinte, ke por decidi pri aferoj, tushantaj Esperanton, la solan rajton kaj kompetentecon havas nur la esperantistoj mem (6), la Delegacia

1. Unvorte li havas la sama externa formo kam la famoza **Cirkulera letero** de D^{ro} ZAMENHOF, *Al chiu Esperantistoj*, datizita de la 18 januaro 1908, dissendita lore da omna Esp-ista jurnali. Esas interesanta komparar li ad olca, quan ni supozas konocata de la lektanto.

2. Ico esas evidenta iluziono: existas nur Esperanto! La *Historio de la lingvo internaciona* (quan on tante laudis kom « grava aquirajo por nia ideo ») esas nur imaginajo; e mem Volapük esis nur sonjo!

3. Remarkez la mistika fido a la « Vivo »!

4. Ico esas la komenco di la *Cirkulera letero*, ecepte ke en la unesma lineo on remplasigis « Esperanto » per « la esenco de la internacilingva afero ». Do por konocar ta « esenco » suficas konocar Esperanto!

5. Reprocho konocata, ma tote nejusta, nam la texto di lua decidi ne devis esar publikigata.

6. Yen la pretendo krude deklarita: « Esperanto apartenas nur a la Esperantisti », e specale a D^{ro} Zamenhof, qua esas *sola kompetenta* por judikar Esp... e la cetera lingui!

Komitato decidis proprajughe entrepreni shanghojn en Esperanto. Tio chi kauzis konfuzon inter multaj esperantistoj, tiom pli, ke samtempe kelkaj personoj uzis la diritan cirkonstancon, komencis per chiuj fortoj semadi inter la Esperantistoj timon kaj malpacon ⁽¹⁾, kaj per diversaj artifikoj energie penas **malfideligi ilin al nia armeo** ⁽²⁾.

La konfuzo baldau estos forigita. Ni havas plenan esperon, ke la Delegacia Komitato baldau alighos al ni ⁽³⁾, ke ghian ekzemplon sekvos ankau la aliaj ne-esperantistaj amikoj de lingvo internacia ⁽⁴⁾ kaj baldau ni chiuj laboros kune, por atingi kiel eble plej baldau nian komunan celon. Sed por ke ni povu kiel eble plej baldau ordigi la aferon, mi kore petas, ke la esperantistoj estu paciencaj kaj ne parolu publike pri la Delegacia afero ghis tiu tempo, kiam la afero farighos tute klara ⁽⁵⁾. Ni iru trankvile nian vojon kaj ni preparighu energie por la Dresdena Kongreso ⁽⁶⁾. La esperantistoj povas esti tute trankvilaj : la kondukantoj de la

1. Ni ne savas qui esas ta personi, se D^{ro} Z. ne volas aludar la « oficiala chefi » ipsa, qui de la komenco trompis l'Esp-isti per *falsa* raportoj pri la *Delegitaro*, samtempe ecitis lia timo e lia fanatikeso per rakonti pri herezio e trahizo, ed igis li signatar o votar en blinda entuziasmo « deklari pri fideleso », vice informar li pri la reformi proponita da la Delegitaro.

2. Esas vere bela vidar la pacifisto Zamenhof parolar pri *nia armeo* ! Ma remarkez precipue la sofismo di la « fideleso » : proponar od aceptar reformi esas « trahizo » ! Yen per qua deklamachi on fanatikigis la « popolo », e D^{ro} Z. ipsa esas komplico o dupo di ta takliko.

3. D^{ro} Z. savis perfekte, ke la *Delegitaro* ne adheris e ne adheros ad Esp. *sen kondiciono*. Pro quo il ne konocigis da l'Esp-isti la *kondicioni* di lua adhero, vice trompar li per falsa raporto e danjeroza iluziono ?

4. Nu, existas do altra amiki di la LI kam la Esp-isti ? Co kontredicas l'unisma paragrafo ! Ma ta amiki anke acceptabus Esp. *nur kun reformi*. D^{ro} Z. darfis nek esperar nek esperigar, ke li acceptos Esp. primitiva e netushebla. La *Klubo Neutralista* de Nürnberg sendabis a la *Delegitaro* artiklo kritikanta Esp. ; e pose ol adheris ad Ido. Se D^{ro} Z. volis sincere (quale il dicas en l'ukazo) realigar l'uniono di *omna* amiki di la LI., il devis facar a li kelka koncesi, t. e. aceptar l'arbitra decido di la Delegitaro. Il devis agar tale mem por mantenar la uniono *dil Esp-isti*, nam il oblivias, ke il quaze prenis la Delegitaro kom arbitro inter lu e la reformema Esp-isti, e pregis ol *pacientigar li* !

5. Yen la taktiko dil silenco ! Ol povis esar justa, se on informabus exakte l'Esp-isti pri la *vera questiono* ; ma inverse on profitis la silenco interkonsentita por trompar li omnamaniere.

6. La suceso di la kongresi esis ja lore la granda, la unika sucio de la mastri di Esp. Ol esis ya plu importanta por li kam interkonsento kun la *Delegitaro* ! Kad Zamenhof ne esis cheto di « armeo », e ni « kelkaj personoj » ?

esperantista movado **neniam malfidelighos al mia** ⁽¹⁾ **armeo, neniam makulos ghian honoron** ⁽²⁾, neniam faros propradecide ian agon, kiu koncernas la tutan esperantistaron kaj kiu sekve povas esti farata nur de komuna kongreso esperantista ⁽³⁾.

L.-L. ZAMENHOF.

DUA CIRKULERA LETERO

Al la grupoj esperantistaj

Pri la Bulonja Deklaracio kaj pri la Lingva Komitato.

La Bulonja Deklaracio en la lastaj kelkaj monatoj farighis objekto de gravaj atakoj. Oni diras, ke ghi estas akceptita senpripense en minuto de blinda entuziasmo ⁽⁴⁾, oni diras, ke ghi prezentas barilon kontraŭ chia evolucio de la lingvo, k. t. p.

Mi atentigas, ke la chefaj principoj de la Deklaracio estis pripensitaj en la daŭro de multaj jaroj ⁽⁵⁾, ke antaŭ ol esti prezentata al la Bulonja Kongreso, ghi estis publikigita en la gazetoj esperantistaj kaj ke tiam neniu diris ech unu vorton kontraŭ la Deklaracio kaj kontraŭ la fiksado de preciza fundamento por Esperanto. Ĉar efektive chiu senpartia homo, precipe se li legis la klarigan antaŭparolon al la Fundamento, ne povis ne konfesi, ke la Fundamento ne sole ne estas ia barilo kontraŭ natura evolucio, sed kontraŭe, **ghi donas al nia lingvo tian grandegan liberecon** por konstanta perfektighado, kian neniu alia lingvo iam posedis ⁽⁶⁾; ghi devas nur gardi nin kontraŭ anarhio

1. *Sic*: probable imprimeroro vice *nia*. Ma l'ideo esas reale la sama!

2. Remarkez ta ridinda sentimental argumenti, per qui on trublis e pasionizis intence la menti! Kad ni exajeras, dicante ke por la fanatiki (e hike por Zamenhof ipsa) Esperanto divenis *patrio* o *religio*?

3. Sempre la sama eroro neexplikebla pri l'autoritato e kompetenteso di la kongresi: eroro denunciata e refutita dal Esp-isti ipsa.

4. Komparez la opiniono di S^o AYMONTIER, championo di Esp. netuŝebla, pri la *Lingva Komitato*: « élu au petit bonheur, composé de compétences et de nullités... » (letro de 27 sep. 1907 a S^o Couturat).

5. Li esis meditata da Zamenhof ipsa: do li esas absolute bona!

6. Paradoxo vere tro forta! Nur du exempli: on bezonas la radiko *ment* por *mento*: ne posibla: ol esas « por sempre » atribuita a *minto*! On bezonas la radiko *strat* por *strato*; ne posibla, ol esas « por sempre » atribuita a *strado*! E tale pluse. Yen la « grandega libereso »! Remarkez la sofisma komparo a la cetera lingui (*vivanta*); cetere nejusta, nam en ici la vorti ya chanjas pri formo e senco, e ne esas fixigita en ula « santa libro ».

kaj kontrau dangherega rompado de la kontinueco en nia lingvo.

Sed ekzistas personoj, kiuj per chiuj fortoj penas uzi la Bulonjan Deklaracion kiel batalilon kontrau ni ⁽¹⁾. Ili trumpetas al la mondo, ke mi rigardas nian ⁽²⁾ verkon kiel seneraran (?), ke mi volas esti papo, ke mi baras la lingvon kontrau chia evolucio, k. t. p. Por meti finon al tiu chi sencesa ribeligado, mi nun publike sciigas, ke de *mia* flanko mi liberigas la esperantistojn de la promeso, kiun ili donis en Bulonjo...

Oni ankau forte atakas la Lingvan Komitaton. Kaj, mia respondo estos tia sama kiel pri la Deklaracio; la solvo de la demando apartenas ne al mi, sed al la kongreso...

Oni plendas, ke nia Lingva Komitato nenion faras, sed oni forgesas, ke Komitato, kies membroj loghas en malsamaj urboj kaj el kiuj chiu havas siajn profesiajn okupojn, ne povas multe fari kaj ech ne devas... ⁽³⁾

Se iu trovas, ke la Lingva Komitato devas esti reorganizita, li devas fari precize formulitan proponon pri tio chi al la Lingva Komitato mem. Se la Komitato ne akceptas lian proponon, li povas apelacii al la Kongreso... Mi povos ech sciigi la esperantistojn, ke la prezidanto de la Komitato mem preparas nun projekton de reorganizo, kiun li intencas prezenti al la plej proksima kongreso ⁽⁴⁾.

Oni diras, ke la Kongreso ne havas leghan rajton decidi... Sed ghis tiu tempo, kiam la esperantistoj trovos utila aranghi organizacion, la sola autoritato por chiuj esperantistoj devas esti la Kongreso ⁽⁵⁾. Kaj ghis la tempo, kiam la Kongreso au komune

1. Hike D^{ro} Z. komencas aludar ula «*enemiki*» di Esp. Ma en ta epoko existis nula enemiki di Esp. : existis nur Esp-isti tre zeloza e devota, qui pro lia zelo e devoteso ipsa vidis klare la defekti di Esp. ed esforcis remediar li : exemple D^{ro} JAVAL, quan D^{ro} Z. kvalifikis sua «*neobliviebla amiko*». Do prizentante tre bona Esp-isti kom *enemiki* di Esp, D^{ro} Z. *kalumniis* sua maxim bona e sincera *amiki*, e samtempe ecitis regretinda prejudiko, desfido ed odio che sua «*fideli*».

2. Imprimeroro, vice *mian*. On ne obliviez, ke co esas imprimprobi qui kontenas multa kulpi.

3. Ica exkuzo tre similesas konfeso. On savas, ke l'Akademio, kreita por laborar vice la *Lingva Komitato* indolenta e nepotenta, reale ne laboris plu multe.

4. Ico nule esis la questiono inter Zamenhof e la *Delegitaro*. Importas memorigar ico, nam generalo Sebert ne timis skribar a kom. Lemaire (29 nov. 1907) ke «*Couturat* havas en manui propozi por rikonstruicar la Lingva Komitato», quo esas *senshama neverajo* (videz *L'échec de l'Esp. devant la Délégation*, Apendico).

5. Ecepte pri la linguala questioni, quale D^{ro} Z. dicas quik pose. Do il kontredicas su de un lineo al altra.

akceptita organizacio faros alian decidon, la sola plej alta jughanto pri chiuj lingvaj demandoj en Esperanto devas esti la Lingva Komitato (Mi donas ofte *konsilojn*, sed mi neniam prenos al mi la rajton doni *decidojn*) (1). Tiuj personoj, kiuj anstataŭ honeste kaj disciplineme (2) prezenti precizajn formulitajn proponojn al la Lingva Komitato au al la Kongreso, preferas semi inter la esperantistoj malpacon kaj ribelon, ne devas sin nomi esperantistoj (3).

L.-L. ZAMENHOF.

TRIA CIRKULERA LETERO

Al la grupoj esperantistaj.

Pri Shanghoj en Esperanto.

Por ke la Esperantistoj, audante pri proponotaj shanghoj, ne timu, ke estas preparita por ili ia malagrabra surprizo kaj ia rompado en la lingvo, mi sendas nun al la grupoj esperantistaj la tekston de la propono, kiun mi per afabla helpo de la prezidanto dissendas al chiuj membroj de la Lingva Komitato.

Mi atentigas, ke tiu chi estas dume nur *propono* kaj ke realan forton ghi ricevos nur en tiu okazo, se la Lingva Komitato ghin akceptos kaj la Kongreso donos al ghi sian sankcion.

L.-L. ZAMENHOF.

---

1. Ecepte per la ukazo di la 18 januaro 1908!

2. Remarkez ta insinuaji kalumniema. Li ne povas koncernar la *Delegitaro*, nam ol devis ya nula obedio a Zamenhof! Ma li intencas citar kontre ol la pasioni di la « *fideli* ».

3. Yen l'akuzo klare enuncita! La reformemi de nun qualifikesos konstante kom *rebeli*! E Zamenhof solene exkomunikas li. Yen kun quala bonvolo e sincereso il propozas od acceptas la reformi, maledikante la reformemi! Yen quale il pretendas mantenar la paco e l'uniono inter l'Esp-isti ipsa!

AL LA MEMBROJ DE LA LINGVA KOMITATO

Antauparolo.

Estimataj komitatanoj !

De la komenco de la historio de Esperanto nia plej granda malamiko chiam estis la postulado de reformoj (1). Kvankam mi neniam pretendis, ke Esperanto estas io absolute perfekta, mi tamen povas diri kun plena certeco, ke ne la neperfekteco de Esperanto estas la vera kauzo de tiu postulado de reformoj. Chiuĵ naciaj lingvoj estas ja multege malpli perfektaj ol Esperanto, kaj tamen neniu volas ilin reformi (2). La « plej teruraj malbonajhoj » de Esperanto, ekzemple la supersignitaj literoj, estas absolute nenio en komparo kun analogaj nacilingvaj malbonajhoj, kaj tamen tiuj chi lastaj por neniu prezentas ian terurajhon, neniu vidas en ili ian « ghermon de nepra morto », k. t. p... La sola rimedo kontraŭ tiu chi konstanta reformemeco estus, se la esperantistoj **unu fojon por chiam** decidus : ni rigardas Esperanton **kiel netusheblan lingvon**, ni lasas ghin nur al tiu natura evolucio, kiu regas chiun naturan lingvon, kaj **ni neniam faros en ghi iajn reformojn** (3).

Sed fari tian decidon ne estas afero facila. Chiuĵ scias, ke Esperanto estas kreita de unu sola homo, kiu laboris en sia kabineto tute sola, havante ne sole neniajn konsilantojn, sed ankaŭ nenian antaue aperintan modelon (4)... Tial se ech Esperanto estus la plej perfekta kreitaĵo en la mondo, neniu volus tion chi kredi..... Tial lau mia opinio, se ech Esperanto estus la plej perfekta verko, ni devas — por meti finon al la konstanta postu-

1. Yen vere bela e habila maniero prizentar e rekomendar la reformi a la « popolo Esp-ista » !

2. Vere ridinda argumento : sempre la sofisma similigo di linguo artificiala a la vivanta lingui. Cetere, ne mem esas vera, ke nulu volas reformar la vivanta lingui por igar li plu facila a la stranjeri o mem a la nacionani.

3. Esas neutila remarkigar un foyo pluse la kontredico palpebla inter la « natural evoluciono » e la netushebleso dil Fundamento.

4. Hike D^{ro} Zamenhof, kun naiva vanitato di aŭtoro, konfesas, ke lu ne studiis la historio di la LI. ante kompozar sua propra linguo. Quale do il audacas asertar, ke Esp. esas la *sola* LI. reala ? E quale il audacas opozar sua aŭtoritato a ta di la *Delegitaro*, qua studiis, komparis e kritikis omna projekti ?

lado de reformoj — *fari oferdonon al la dio de malpaco* ⁽¹⁾; se en Esperanto ech nenio estus shanghinda, ni devus *intence* fari en ghi kelkajn shanghojn, por ke ni povu **unu fojon por chiam**, silentigi la krintojn ⁽²⁾ kaj respondi al la kritikantoj: « Chiuj efektivaj eraroj, kiujn la sperto montris en Eesperanto, estas forigitaj ». Kaj tiam ni povos diri: « nun ni decidis, ke la formo de la lingvo estas jam **fiksita por chiam**, kaj ni **neniam plu parolos pri iaj reformoj**, lasante la pluan perfektighadon de la lingvo al natura evolucio ».

Tiam ni ekspiros tute libere. Kiam la definitiva formo de la lingvo estos fiksita precize kaj **por chiam** ⁽³⁾, kiam chiuj esperoj de iaj rompaj reformoj malaperos, tiam malaperos ankau chiuj reformaj atencoj kaj chiuj shancelighoj, tiel same, kiel en chiu natura lingvo.....

... En la lasta tempo aperis kelkaj cirkonstancoj, kiuj devigas nin fari nian finan pashon *pli frue*.

Kelkaj personoj nun per chiuj fortoj penas semi inter la esperantistoj malpacon kaj malkontentecon, agante parte per allogado, parte per timigado, parte per malvera kredigado, ke chiuj esperantistoj postulas reformojn, sed nur la chefoj kontrastaras ⁽⁴⁾.... Char se ni hodiau silentigos ilin, morgau povas aperi aliaj ribeligantoj kaj postmorgau denove aliaj: tial estas necese, ke ni nun **unu fojon por chiam** faru finon al tiu chi stato ⁽⁵⁾. Por tiu chi celo mi volas nun prezenti al nia vochdonado kolekton da kelkaj plej gravaj plibonigoj, por ke ni — se vi akceptos mian proponon — povu meti finon al la malfelicha demando pri « shanghoj ». Sed vi povas kredi al mi, ke pri chiu punkto, kiu prezentas

1. Vere stranja maniero prizentar projeto de reformi! Esas facila lektar inter la linei: « Esp. esas perfekta; ma por kontentigar lua « enemiki », ni devas sakrifkar kelke de lua perfekteso ». Zamenhof ne povus konfesar plu klare, ke il nule komprenas l'utileso e l'importo di la reformi propozita.

2. Quante afabla esas ica expresuro por ti qui havas la desfortuno ne admirar blinde omno en Esp.!

3. Ni acentizas la tante repetata « *por chiam* »! Zamenhof esas obsedata da la penso vere kimera, fixigar por sempre sua lingvo. E mem il semblas dicar: « Ni facos irga *reformeti* o *reformachi*, nur por la semblo e pose... on nultempe plus parolos pri (*vera*) *reformi*! » Ni povabus forsan aceptar lua reformeti kom komenco e preludo, ma ne kom *eterna barilo*! Ni ne povis konsentar a reformo *simulita* por *eskamotar* la vera reformo.

4. Hike Zamenhof asumus la responso pri la legendo di la « komploto ».

5. Zamenhof esperas tacigar omna kritiki (sincera o ne, ne importas) per la *semblanta reformeti* quin il quik propozos! Quanta naiveso!

au povus prezenti objekton de disputado, mi audis kaj legis chiujn plej diversajn opiniojn kaj faris diversajn esplorojn. Chiuj grandaj ideoj kaj trovoj, kiujn prezentas diversaj reformistoj, ne estas por mi ia novajho, ...mi ilin audis kaj esploris multajn fojojn kaj se mi trovas ilin ne akceptindaj, mi havas por tio chi gravajn kauzojn ⁽¹⁾.

Sed antau ol mi prezentos al vi mian projekton de plibonigoj, ni devas diri kelkajn vortojn pri la ghegeneralaj principoj de tiuj plibonigoj. Lau mia opinio ni devas nin gvidi per la sekvantaj principoj :

1. Kvankam kekaj personoj, tute ne kompetentaj au ne dezirantaj kompreni la veran esencon de la Bulonja Deklaracio, tre atakas ghin kaj la « Fundamenton de Esperanto », mi tamen ripetas kaj denove ripetas, ke **antau chio ni devas senshancelighe stari sur la bazo de la Fundamento, au pli ghuste de la antauparolo al tiu chi verko** ⁽²⁾. Kompreneble se tio chi montrighus absolute *necesa*, tiam en iu el niaj kongresoj ni havus la rajton *per komuna interkonsento* (ne per privataj decidoj) ⁽³⁾ forigi la « Fundamenton », kiel en Bulonjo ni per komuna interkonsento ghin kreis. Sed felice tio chi *ne* estas *necesa*, kaj ju pli mi esploras la aferon, des pli mi konvinkighas, ke tio chi *neniam* estos *necesa* ⁽⁴⁾, char ech la plej grandajn plibonigojn ni povas tute bone enkonduki per la sendanghera vojo de *neologismoj* ⁽⁵⁾. . . . La vojo de neolo-

1. On ne povas asertar plu klare : « Me savas omno, me studiis omno ; me sola esas kompetenta por judikar mea propra verko, e se me dicas a vi, ke ol bezonas nula reformo, vi devas ya kredar me ». Yen la mentostando di Zamenhof en la tempo ipsa dum qua il negociis (o similis negociar) kun la Delegitaro ! On komprenas ya, pro quo il sentis su « ofensata » da la nura propozo « interkonsentar pri la reformi » kun la Delegitaro.

2. Nula reformo serioza, kompleta e vere bona esis posibla sen « tushar » la Fundamento. Nu, precize en la instanto en qua Zamenhof proponas facar reformo « un foyo por sempre », il asertas solene e mantenas insiste la netushebleso di la Fundamento ! Remarkez, ke en la *Dua cirkulero* il jus deklaris su pronta renuncar a la Deklaro de Boulogne, do a la netushebleso dil Fundamento. Kruda kontredico !

3. Kad per « privataj decidoj » D^{ro} Z. aludas la decidi di la *Delegitaro*, institucuro extera e ne dependanta de l'Esp-istaro ? Ma se olca darfis supresar le Fundamento « per komuna interkonsento », tante plu ol darfis supresar ol per « interkonsento » kun la Delegitaro, qua ofris ad ol l'unika okazono e forsan l'autoritato por facar sen danjero la reformi « *necesa* ».

4. Quanta certeso ! Quanta fido pri la futuro !

5. On savas ya quante absurda esas ta aserto, ke la metodo dil neologismi posibligas *omna* plubonigi, *mem maxim granda* ! Komparez la *Raporto di la sekretarii*, quan D^{ro} Z. ricevabis lore e povabis lektar !

gismoj (t. e. la netushebleco de la Fundamento ne en senco de *fetichismo*, kiel malvere diras niaj kontraŭuloj, sed en senco de malpermeso de *rompado*) estas la plej necesa rimedo, por ke nia konstruajho neniam disfalu kaj por ke la novaj esperantistoj bonege komprenu la malnovajn esperantistojn kaj la malnovajn verkojn, t. e. por ke nia lingvo chiam konservu severan *unuecon*, kiu por lingvo estas multe pli necesa, ol chiu shajna au ech vera perfekteco. Sekve chiu nova formo devas esti tiamaniere aranĝita, ke ghi prezentu nenian kolizion kun ia ekzistanta formo malnova kaj ne senvalorigu ghin ⁽¹⁾. La novaj formoj espereble baldau elpushos la malnovajn, kiuj farighos arhhaismoj; sed la uzado de la novaj formoj devas esti ne deviga, sed nur *laŭvola*, kaj la uzado de la malnovaj formoj neniam devas esti *malpermesata* ⁽²⁾....

2. Oni devas shanghi nur tiujn formojn kiuj montrighas kiel *efektive* kaj *sendube* malbonaj ⁽³⁾; sed memorante, ke ju malpli ni shanghos la lingvon, des pli bone estos. Ni absolute neniel devas shanghi iun vorton au formon, kiu per si mem estas bona, sed kiu nur al tiu au alia persono au kategorio da personoj simple « ne plachas » ⁽⁴⁾....

Prezentinte la chefajn principojn de miaj proponotaj plibonigoj, mi nun prezentos la plibonigojn mem. Vi vidos, ke ili estas tre malmultaj, char malgrau chiuuj kriantoj la nombro de la *vere* shanghindaj kaj shangheblaj formoj estas tre malgranda. La ellerno de la novaj formoj postulos de chiu esperantisto ne pli ol duonon de horo ⁽⁵⁾...

1. Ke co esas *neposibla*, esas suficante pruvita per la du exempli citita en noto 40. Cetere suficas nun komparar la vortaro di Esp, a ta di Ido.

2. Ico signifikas, ke *un* ideo akaparos *sempre* (por chiam!) du radiki, mem se un de ici esas male selektita e necesa por altra ideo. On oblivias, ke quante plu la radiki necesa multeskas, tante plu li riskas kolizionar, e tante min on povas disipar li. On mustas ofte diferigar li por evitar koliziono (ex. *konsolo* e *konsolacar*; *kompresar* e *kumpreso*, ec.)

3. On povas kelkafoye esar obligata chanjar formo qua ne esas *mala* per su, por facar spaco a formo plu bona o mem necesa, quan on ne previdis. *Mento* e *strato* certe ne esis mala, tam longe kam on ne bezonis li por altra senci. Same en Ido, *abato* ne esis mala, til ke on bezonis la verbo *abatar*.

4. D^{ro} Z. insinuas hike, ke omna propozi di reformi venas de la gusto arbitrialala o de la fantazio di kelka personi... Il ne komprenas!

5. On povis dicar preske la samo pri la reformi propozita da la *Delegitaro*. Ma on sorgis *ne konocigar* li dal Esp-isti. Remarkez bone **ca tre grava fakto**: nultempe, nulloke en ica cirkulero Zamenhof alegas la *Delegitaro* por justifikar (o mem exkuzar) sua propozi di reformi; il preferas asertar, unlatere, ke la Delegitaro « balde adheros » ad Esp. (nechanjita!), ed altralatero, prizentar ica kelka reformi kom spontana

La plej atakata flanko de nia lingvo estas ghia *alfabeto*. La malfacileco, kiun prezentas la presado de tekstoj Esperantaj en chiu ne speciale esperantistaj presejoj, estas chiam la unua kauzo de chiu malkontenteco kaj **ribelo**. Tiu chi shajna neebleco de presado, neebleco de uzado de skribmashinoj k. t. p. estas ankau la chefa punto, kiun konstante montras niaj **kontrauuloj**, por senkreditigi nin en la okuloj de la mondo. Tial al tiu chi neoportuneco antau chio ni devas meti finon. Chu tamen nia alfabeto efektive devas esti shanghita? Ne! Ju pli mi esploras la aferon, des pli mi venas al la konvinko, ke nia alfabeto *ne* devas esti shanghita ⁽¹⁾. Sed por paralizi la chefan atakadon de **niaj malamikoj** kaj por ebligi la presadon de tekstoj Esperantaj en *chiuj* presejoj ⁽²⁾, ni devas uzadi la jam de longe ekzistantan, sed ghis nun preskaueniam praktike uzitan *duan* alfabeton de Esperanto, t. e. ni devas uzadi la literon « h » anstataŭ la signeto « ^ ». Tiu chi maniero de skribado ne estas ia novajho kaj ne bezonas de nian specialan decidon kaj permeson, char ghi jam de longe ekzistas en la Fundamento de nia lingvo ⁽³⁾. Sed char ni ne alku- timighis al tia maniero de skribado kaj neniu volas fari la

---

propozi di sua suverena arbitrio, kam apogar ii sur l'autoritato di la *Delegitaro*. Yen lua granda peko pri taktiko e mem pri honesteso. Se il volabus agar tote loyale e sincere, il devis dicar a l'Esp-isti: « Yen unlatere la reformi quin la *Delegitaro* propozas o « postulas »; yen altralatero la reformi quin *me* propozas e konsideras kom facebla o facenda ». Lore on povabus diskutar e judikar libere. Zamenhof tote obliviiis sua aserto (letro de 4. 12. 06; p. 7) : « la plibonigoj povos esti multe pli liberaj kaj sekve pli bonaj, se ilin proponos autoritata komitato staranta *ekster* la mondo esperantista ».

1. Komparez l'aserto dil sama Zamenhof en 1894 : « **Signoj superliteraj**. Tiu chi punkto, kiu siatempe en teorio shajnis tute sensignifa, en la praktiko montris sin kiel grava barilo por la disvastighado de nia lingvo. Dank' al tiuj chi signitaj literoj, kiujn la presejoj ne posedas, la libera chial-ka presado de libroj en au pri nia lingvo kaj la publikigado de nia lingvo per gazetoj farighis preskau absolute nebla. **Ni devas tiujn chi literojn forigi** ». D^{ro} Z. darfis ya obliviar ta opiniono e tote chanjar ol. Ma il ne ne darfis qualifikar kom *enemiki, rebeli*, e c. ti qui havis ol en 1907 !

2. Konfeso, qua kontredicas la « *shajna* neebleco de presado » jus asertita. Ma se co esas *vere* necesa, pro quo parolar pri « *enemiki* », e « *rebeli* », e dicar, ke on koncesas ta reformo nur por « *paralizar* lia atako » ? Hike Zamenhof parolas, ne kom linguisto nek mem kom amiko di Esp., ma kom suvereno o chefo di armeo.

3. Yes, e per ico on povas judikar la honesteso e sincereso di la fanatiki, qui akuzas ni mutilar e deformar lia linguo, pro ke ni uzas ica « *duesma* » ortografio, *konforma a la Fundamento* ! Ma anke co esis nula « *reformo* », e mem nula reala konceso a la reformemi e « *postulanti* ».

komencon, tial mi proponas, ke la Lingva Komitato faru la sekvantan decidon: « La Lingva Komitato petas, ke ghis la plena fortikigho de Esperanto en la mondo la esperantistoj uzadu chiam la literon « h » anstataŭ la signeto « ^ » (1).

Mi scias, ke multaj personoj estas malamikoj de la skribado per « h »; sed mi konfesas, ke mi absolute ne komprenas la kauzon (2)... Mi estas tute plene konvinkita, ke tio ĉi estas simple « timo kontraŭ io nekutima » kaj post kelkaj monatoj da praktika uzado la malamikeco kontraŭ « h » absolute malaperos.....

Oni diras, ke ni havas tro multe da « h », sed kion ghi malhelpas? La pola alfabeto *krom* diversaj literoj supersignitaj, trasiĝnitaj kaj subsignitaj havas ankau multe pli da « z », ol ni, eljhe-tinte ĉiujn signitajn literojn, havos da « h »... kaj tamen ĉu iu trovas tion ĉi maloportuna (3)? Tralegu la ĵhus aperintan libron « Vivo de Jesuo », kaj diru sincere, ĉu jam post la unuaj kelkaj paghoj viaj okuloj ne alĉutimighas bonege al la « h » kaj trovas en ili nenion maloportunan (4)? Kaj cetere kian alian, pli bonan formon oni povas trovi por ghi?.....

[Hike Zamenhof asertas, ke la reformemi dil alfabeto esas nur « franclingvanoj au personoj, kiuj estas sub la influo de tiuj franclingvanoj (5) », e adjuntas: « Ĉiu kompetenta homo scias, ke la natura sono por la litero « j » esas ghuste tiu sono, kiun ghi

1. Remarkez, ke la *duesma* ortografio esas prizentita sempre nur kom *provizora* remediacho. E komparez l'*unika* ortografio di Ido!

2. Suficas konstatar ica sincera « konfeso ». D^{ro} Z., kom Slavo, kustumas uzar, sive la Rusa alfabeto, sive la Polona (quan il aludos sube) plena de diakritika signi. Yen pro quo il ne povas « komprenar », ke lua ortografio esas ledega e shokas omna Europani qui uzas la Latina alfabeto.

3. Sempre la sama sofisma komparo a linguo vivanta. On mustas ya aceptar la Polona linguo quala ol esas, kun lua alfabeto. Ma co nule justifikus l'adopto di la Polona alfabeto por la linguo *internaciona*? Zamenhof rezonas sempre quale se Esp. esus la linguo *naturala* di ula *aparta popolo*! Yen la radiko di la tota Esp-ista fanatikeso.

4. Fakte, la probo facita en la *Vivo de Jesuo* restis unika, quo pravas, ke ol despezis generale. Ed ol esis aprobata nur da kelka fanatiki, pro ke li povis opozar ol ad Ido. En altra tempo e cirkonstanci, ol esabus unanime blamata e kondamnata da li.

5. Kompatinda kalumnio, qua pravas nur, quante D^{ro} Z. esis blindigita de la pasiono e propramo! Kad Sⁱ Ostwald, Jespersen, e c. esis Francalinguani? Yen per quala argumenti on ecitis la « shovinismo » dil popolo Esp-ista,... tote oblivianta la interna ideo!

havas en Esperanto » (1). Konseque, « estus nelogike doni al la literoj « j » kaj « y » tiujn sonojn, kiujn postulas la kelkaj reformistoj (2)... ».]

« Sed mi, kiu en la dauro de multaj jaroj faris multajn praktikajn esplorojn *antaŭ* ol mi publikigis Esperanton, kaj poste en la dauro de 20 jaroj legis kaj audis milojn da opinioj kaj faradis konstante multajn kaj plej diversajn esplorojn, mi diras al vi (3) : la Esperanta alfabeto ne sole enhavas en si nenion, kio devigus nin fari pro ghi iajn diversajn *rompojn* en la tute preta kaj jam de dudek jaroj vivanta lingvo, sed ech se mi *nun* post tiu granda sperto, kiun mi havas, devus krei Esperanton denove, mi ne donus al ghi alian alfabeton, ol ghi nun havas (4)... »

Mi parolis tiel multe pri la alfabeto nur por *ekzemplo*; pri chiuj aliaj punktoj mi parolos nur tre mallonge, ĉar mankas al mi nun la tempo, por doni pri chiu punkto grandajn multepaghajn klarigojn.

Kaj nun, post la mallonga klariga antaŭparolo, mi jam ne parolos detale pri chiuj miaj proponoj, sed mi donos al vi nur ilian resumon.

---

1. La filologi e linguisti esos tre kontenta lernar de D^{ro} Z, ke la literi havas *naturala* sono (probable asignata a li da la Kreanto ye la komenco dil mondo)!

2. Por refutar ica « logikal » argumento, suficas lektar kelka linei de Ido e komparar li al Esp-ala traduko. Qua formi esas plu « naturala », *voyajo, joyo, o vojagho, ghojo* ?

3. Yen ke l'oraklo parolas, de la somito di nova Sinai !

4. Komparez noto 44. Zamenhof ne povis konfesar plu klare, ke il esas obstine blinda e surda ad omna kritiki, *mem maxim bonvoloza* (quale la nii). Nu, la remediacho di la *duesma* ortografio existis ja de longe en la *Fundamento*, ed esis unanime konsiderata kom malega. Kad lore il dardas astonesar, ke ni ne kontentigesis e saciesis da lua semblanta « koncesi » ? E kad il dardis dicar al Esp-isti (*nule informita* pri la propozi di la *Delegitaro*) ke il « prizentis a la *Lingva Komitato* la maxim precipua postuli » di la *Delegitaro* ? (*Cirkulera letro* de la 18 jan. 1908). On komparez ica plano de reformi a la plani di reformi quin D^{ro} Z. prizentis spontane a la *Lingva Komitato* en 1906, ed on vidos, ke il facis preske nula nova reformo, do nula reala konceso a la *Delegitaro*, malgre la kritiki kontenita en nia *Raporto* ed aprobita implicate (mem da S^o BOIRAC) per *l'unanima* decidi di la Komitato.

PROponoj AL LA LINGVA KOMITATO

Mi proponas, ke la Lingva Komitato faru la sekvantajn decidojn (1) :

1. Por ke la mondo ne opiniu **erare**, ke tekstoj en Esperanto ne estas facile preseblaj, kaj por ke tiu **erara** opinio **ne servu plu kiel batalilo en la manoj de la malamikoj de Esperanto** (1), la Lingva Komitato rekomendas, ke ghis la plena fortikigho de Esperanto chiuj verkoj kaj gazetoj Esperantaj estu presataj per la litero « h » anstataŭ la signeto « ^ », kaj anstataŭ « ŭ » estu uzata simpla « u », kiu post vokalo chiam devas esti legata kiel « ŭ ». En la tre maloftaj okazoj, kiam « h » post la literoj « c », « g », « h », « j », « s », au « u » post vokalo devas esti elparolataj memstare, ili devas havi antaŭ si apostrofon au streketon (-) (2).

---

(1). Mi prezentas mian proponon en formo de apartaj numeritaj punktoj, por ke chiu komitatano havu la eblon doni sian voĉon pri chiu punkto aparte, se li ne deziras akcepti chiujn en ilia tuteco. Sed mi denove ripetas, ke 1-e chiuj miaj proponoj estas bazitaj sur multfoja esploro kaj multfoja busha kaj letera pri-diskuto de chiuj ghis nun faritaj observoj kaj proponoj ; kaj 2-e komenci nun denove senfinan konsilighadon estus nur sencela kaj nune tre malutila perdo de tempo ; tial chiu komitatano, kiu deziras, ke la malfelicha demando pri shanghoj estu finita, estas petata voĉdoni kontraŭ tiu au alia punkto nur en tia okazo, se li havas por tio efektive gravajn motivojn.

2. En chiuj nove enkondukotaj verkoj oni devas eviti la sonon « hh » kaj uzi anstataŭ ghi la sonon « k » (3). La ghis nun jam ekzis-

---

1. Ni vidis e centfoje pruvis per l'esperienco dil Esp-isti ipsa, ke co ne esis « eroro » od iluziono. Ma quale qualifikar la mentostando di ulu qua, propozante ula reformo, samtempe senkreditigas ol e kalumnias ti qui postulas olu ? Yen tamen quale Zamenhof esperis kontentigar ni !

2. Remarkez, ke co esas exakte la moyeno adoptita en Ido por la kazi en qui on trovas *c-h*, *s-h* (kazi « tre rara », segun D^{ro} Z. ipsa, e mem plu rara en Ido, nam li koncernas nur la du literi *c*, *s*, vice la kin literi *c*, *s*, *g*, *s*, *h*.) Kad la fanatiki darfas nun kritikar en Ido ca procedo, propozita da lia Maestro ipsa !

3. Ico facesis en Ido ; e la Slava Esp-isti reprochis akre a ni mutilar la bela ed eufonioza vorti : *monarhho*, *arhheologio*, ... quin li sola povas pronuncar ! Ma, plu « logikala » kam Esp., Ido aplikis la sama reformo mem a la vorti di la *Fundamento*.

tantajn vortojn kun « hh » estas permesate (1) uzi ankau (1) kun « k ». Paralele kun la vortoj « hhoru » kaj « hholero » (en kiuj oni ne povas anstataui « hh » per « k »), oni povas uzi « choro » kaj « cholero ».

3. En la vortoj, kiuj finiĝas per « au » (krom la unusilabaj) la finiĝo « au » povas esti forĵetata kaj anstatauiĝata per la movebla finiĝo de adverbo (ekzemple anstataue « hodiau », hodiaue, oni povas ankau diri « hodie », hodia).

4. La uzado de la akuzativo estas deviga nur en tiuj okazoj, kiam ni volas esprimi rektan komplementon; en ĉiuj aliaj okazoj oni povas anstataue la akuzativo uzi la nominativon. Por esprimi direkton oni povas uzi la prepozicion « al » (ekzemple « al tie » anstataue « tien »).

5. Se adjektivo au adjektiva pronomo troviĝas sempre antaue substantivo, ĝi povas resti senŝanĝa (ekzemple: « via bona infanoj amas sia gepatrojn »).

6. Por nomoj de landoj oni povas uzi sufikson « i » anstataue « uj ».

7. Estas rekomendataj la sekvantaj novaj sufiksoj kaj vortoj: A. *ach* (sufikso de malestimo); B. *oĝ* (sufikso de multehavado; ekzemple « tero ŝtonoza »); C. *jer* (sufikso de kreskajho) (aliaj sufiksoj en la nuna tempo estus tre maloportunaj, sed por okazo de *efektiva bezono* oni povos tre facile kaj tute senbrue iom post iom enkonduki ilin poste) (1); D. *kum* (la malo de « dis »; ekzemple: « kunveni »: veni kun iu; « kumveni »: veni ĉiuj al unu loko); E. *anter* (« antaue » por la sence de *loko*; « antaue » estos uzata por signi *tempo*; ekzemple: « antaue lia veno mi staris anter mia domo »); F. *sob* (malsupren; ekzemple: « supreniri kaj sobiri »); G. *par* (anstataue « de » che pasivo; ekzemple: « mi estas amata par li »).

(1). Mi forte substrekaŝ la vortojn « permesate » kaj « ankau », kiuj rilatas al ĉiuj miaj proponotaj punktoj kaj estas tre gravaj. La novaj formoj devas esti ne devigaj, sed ilia uzado devas esti nur permesata paralele kun la malnovaj (2).

1. La questiono ne esis pri l'endukto di 3 nova sufixi (de qui una, *ach*, esis ja propozita da S^o Boirac ed uzata da l'Esp-isti), ma pri *sistema reformo di la derivado*, qua esis senregula e kaosatra. Nu, D^{ro} Zamenhof nule komprenis l'importo di ta reformo; lu simple propozas (por tacigar la krianti!) du o tri sufixi hazarde pruntita (il ne mem inkluzas inter li *-iĝ*, certe tam necesa kam *-oĝ!*, e rezervar a su pose... « pruntar » li « pokope » e « sen bruiso »... Ico esas la metodo di la plajiado!

2. Do on devus konservar « *sempre* » duopla formi por tota serio de vorti. Yen la bela rezulto praktikala di la *metodo di neologismi*, pri qua D^{ro} Z. tante insistas!

8. Estas permesate uzi la sekvantajn novajn vortojn anstataŭ la ekzistantaj malnovaj ⁽¹⁾: A. *speri* (« esperi »), por eviti en la partipo konfuzon kun la nomo de nia lingvo); B. *neblo* (« nebulo »); C. *poski* (« postuli »); D. *rabaso* (« rabato »); E. *stati* (« farti »); F. *reglo* (« regulo »); G. *sukro* (« sukero »); H. *volunte* (« volonte »); I. *et* (« kaj »); J. *an* (« ajn ») ⁽²⁾.

Estimataj Komitatanoj !..... Memoru, ke se vi donas al miaj proponoj vian « akceptas », tio ĉi nur signifas : « Mi akceptas nur por tiu okazo, se la Kongreso ne decidas ion alian ».

Por la okazo, se la Dresdenaj kunvenoj de la Lingva Komitato ne ellaboros ion definitivon, ni devas *antaŭe* havi ion pretan kaj privochdonitan, por ke ni en Dresden en *ĉiu* okazo povu **unu fojon por ĉiam** meti finon al la pereiga demando pri shanghoj kaj por ke en sia lasta Dresdena kunveno la esperantistoj povu decidi : « De nun, ni neniam parolos plu pri arbitraj shanghoj, de nun ni permesos paroli nur pri *richigado* de la lingvo kaj pri evolucio *natura* ⁽³⁾.

L.-L. ZAMENHOF. »

Ica tri *Cirkulera letri* ne dissendesis al la grupi ; la 7 januaro 1908, S^o Boirac (prezidanto di la *Lingva Komitato*) deklaris, en sua cirkulero 11 : « Tiu konsulto ne estis sufiĉe preciza, kaj la demando estas tro grava por ke mi povu konsili tujan kaj definitivon decidon ». Ed il propozis a D^{ro} Zamenhof « durigar la korespondado kun la prezidanto e ĉefa membri di la perma-

---

1. N. B. : ne supresata e nultempe supresota, segun la noto 2 da Zamenhof e la konocata *metodo di neologismi*.

2. Ni ne bezonas diskutar ica propozici... morte-naskinta. Ni konsilas simple, ke on komparez li ad Ido, e judikez, kad ica meskina e parte ridinda « koncesi » povis satisfacar ti qui rezolvabis *unanime* reformar Esp. « en la sinso definitiva da la konkluzi dil raporto di la sekretarii e da la projekto Ido ».

3. Ni ne entraprezos klarigar ica tre konfuza expliki, qui intermixas stranje la yuri e roli di la Lingva Komitato e di la kongreso. Nur ico esas klara : « Ni facez irga reformeto *simulata*, por quik pose deklaras nia linguo kom netushebla... *por sempre !* » Kad ica taktiko esis serioza e loyala ? La lektanto respondos.

nanta Komisitaro » (1). Tamen, 11 dii pose (18 januaro 1908), D^{ro} Zamenhof signatis la *Cirkulera letro* per qua il bruske ruptis kun la *Delegitaro*. Yen quale il ipsa probis explikar e justifikar ta rupto en ta dokumento :

« Mi prezentis la demandon al la vochdonado de chiuj membroj de la Lingva Komitato (2); kaj kiam la *Lingva Komitato* rifuzis akcepti iliajn strangajn kaj tre grandajn postulojn (3), ni ech decidis, ke ni *mem* en nia propra nomo prezentos al la esperantistoj iliajn plej *chefajn postulojn*, kvankam ni tute ne vidas en ili ian *necesajhon*; sed ni nur deziris, ke chio estu farata sen rompad, per vojo laulegha; ke ghis la komuna akcepto la novaj formoj estu rigardataj ne kiel devigaj, sed nur kiel permesataj, kaj ili ricevu forton nur tiam, kiam la Lingva Komitato ilin aprobos kaj Kongreso esperantista donos al ili sian sankcion. Sed chiuj niaj penoj de pacigo nenion helpis. La postulantoj respondis, ke por ili ne estas autoritata nia Lingva Komitato, nek nia Kongreso, kaj ili rezervas al si plenan liberecon de agado. Tiam ni estis devigitaj rompi chiun intertraktadon kaj sciigi, ke la Delegacia Komitato por ni plu ne ekzistas. » E pose D^{ro} Zamenhof prizentas ta Komitato kom « kelkaj novaj esperantistoj, kiuj alighis al Esperanto nur antau malmultaj semajnoj », e qui « ekdeziris dikti leghojn al la tuta popolo esperantista ».

Yen do, segun D^{ro} Zamenhof, la motivi di la *rupto* quan il ipsa e sola subite decidis. On povas judikar, per la dokumenti supere publikigita, ka ta motivi esis serioza e suficanta por justifikar ta rupto e la tale dicita « *skismo* », pri qua la Esp-isti plendas tante akre (4). Omnakaze, on vidas klare, ke il ipsa asumis la tota

1. Remarkez bone ca expresuro, qua revelas la nekorekteso principala di la konduto di S^o Boirac. Se S^o Boirac e Zamenhof volis *sincere* l'interkonsento, li devis negociar *oficiale* e *loyale* kun la permananta Komisitaro integra. Ma li kredis habila korespondar *private* ed *aparte* kun « kelka » membri, por estorcar dividir li ed obtenar de li deskonkordanta opiniononi quin li povus explotar. Yen la fundamentala *desloyaleso* qua pose trublis la negocii ed impedis la interkonsento. S^o Boirac e Zamenhof ne povis agar altre e plu bone, se li volis igar neevitebla la *rupto*, quan li cetere facis *spontane*.

2. Questioni tante konfuza ed obskura, ke 8 membri deklaris su ne suficante informita, e ke abado Peltier qualifikis li kom « insidioza ». Co esis la « *konsulto ne suficante preciza* » segun la konfeso di S^o Boirac ipsa. Ed eventis nul altra !

3. Per 34 voci ek 61, e ne per 42 ek 61, quale imprimigis plurfoye la chefi di Esp., *falsigante* sua propra dokumenti.

4. Fakte, on trovas en ta motivi nur argumenti pri *formo* (« nesuficha singardeco », « ofenda maniero ») e pri *autoritato* (Zamenhof e la L. K. esas sola kompetenta; Esp. apartenas nur al Esp-isti; ni pretendas diktar legi a la *populo Esp-ista*; ni ne agnoskas por ni l'autoritato di la L. K. e di la Kongreso).

responso pri ta rupto. Or ol eventis pos e pro lua *privata* korespondado kun S^o Ostwald, quan ni ne konocas (on trovas nulo simila en la *oficiala letri* da S^o Ostwald a S^o Boirac, quin ni publikigis, e quin la chefi Esp-ista *sorgis ne publikigar*). Se D^{ro} Zamenhof volis agar per maniero « legala », il devis ne enmixar su en la negocii inter la Lingva Komitato e la Delegitaro, e ne *substitucar su* autokrate a la Lingva Komitato por facar definitiva respondo e decidar *bruska rupto*.

Epilogo.

Por montrar, quante la Esp-isti esis trompata da lia chefi, e quale ici interpretis la decidi di la *Delegitaro* por explotar li, suficas citar la komenco di la cirkulero per qua on iniciis la fondo dil *Universala Esperanto-Asocio* (en decembro 1907) :

« La tutmonda Esperantistaro eksciis per la naciaj gazetoj, ke **Esperanto jhus havis gravan sukceson**; ke chiunaciaj scienculoj, kunvenintaj en Parizo, konigis sian opinion, ke Esperanto plej bone taugas kiel internacia helpa lingvo, sed kondiche ke oni faru en ghi diversajn plibonigojn, « pri kiuj, diris la gazetoj ⁽¹⁾, jam de longe la Esperantistoj estis interkonsentaj » ».

La restajo di ta cirkulero demandis, ke l' Esperantistaro institutez « *oficiala reprezentantaro, qua darfos parolar en lua nomo* » (quo implikis, ke la tillora « chefi » e la *Lingva Komitato* havis nula oficiala autoritato), e ke la reformi (*quin on nule repulsis principe*) esez enduktata nur pos lia adopto da « *delegiti regule elektita dal Esperantista popolo* ».

Yen la plano primitiva dil *Universala Esperanto-Asocio*, qua pose tote chanjis sua skopo e karaktero; on explotas ol nun por mantenar Esperanto netushebla e por sustenar l'autoritato di la *senyura chefi*. Ico esas vera trompo e fraudo, pri qua l' unesma signatinto, S^o H. HODLER, esas aparte responsiva, nam il ankore nun direktas l'*Universala Esperanto-Asocio*, kalumnias l'Idisti en sua jurnalo *Esperanto*, e refuzas insertar nia rektifiki, segun la nobla kustumo Esp-ista,.... probable por obediar a *sua* « interna ideo » !

---

1. Reale la *Centra Oficejo*, qua **falsigis** la texto di la decidi di la *Delegitaro* en sua komunikaji a la jurnali, precize por kredigar, ke ol adoptabis Esperanto! Ma se la Esp-isti « de longe konsentis la reformi », segun l' aserto di la *Centra Oficejo*, pro quo ta sama *Centra Oficejo* opozis su a ta reformi? Sempre mentio, ruzo e hipokriteso !

BIBLIOGRAFIO

Conclusions du Rapport présenté au Comité de la Délégation,
par L. COUTURAT et L. LEAU, secrétaires du Comité.

Compte rendu des travaux du Comité, par les Secrétaires.

Histoire de notre langue, par le Prof. OTTO JESPERSEN.

L'Echec de l'Esperanto devant la Délégation, recueil de documents
authentiques.

- Progreso, I, 9 : *Raporto pri la decidoj de la konstanta Komisio.*
I, 11 : *Kroniko.*
I, 56 : *D^{ro} Javal e la supersigni.*
I, 92 : *D^{ro} Zamenhof e la nomo di Esperanto.*
I, 311 : *Simpla expliki.*
I, 413 : *Deklaro di S^o Baudouin de Courtenay.*
I, 714, e II, 34 : *Deklaro di la konstanta Komisitaro, e Klarigo da S^o BAUDOUIN DE COURTENAY.*
II, 622 : *D^{ro} Zamenhof reformisto.*
II, 241 : *Politiko di Gribouille.*
III, 242 : *Advoko da l' Esperantisti.*
III, 568 : *La diskurso da D^{ro} Zamenhof.*
III, 648 : *Interesanta simptomo.*
IV, 115 : *Questiono a D^{ro} Zamenhof.*
IV, 116 ? *Zamenhof e Hachette.*
IV, 178 : *La kauso agnoskita.*
IV, 419 : *Quale on trompas Zamenhof.*
IV, 480 : *Diskurso da D^{ro} Zamenhof.*
IV, 487 : *Esperantismo.*
IV, 539 : *Ankore nuva eskamoto.*
V, 212 : *Paroli di Zamenhof.*
V, 240, 297 : *Esperantista korekteso.*
V, 417 : *Paroli obliviata da Zamenhof.*
V, 440 : *La fideli nefidela.*
V, 504 : *Abdiko di Zamenhof.*
V, 567 : *Esperanto komercaligita.*
VI, 87, 146 : *La tushebla Fundamento.*
VI, 396 : *Deklaracio pri Homaranismo, da D^{ro} ZAMENHOF (recenso).*
VI, 559 : *La Ondo de Esperanto (recenso).*
VII, 231, 305 : *Esperantista veraji.*
VII, 232 : *Loyaleso dil Oficiala Gazeto Esperantista.*
VII, 233 : *Loyaleso dil jurnalono Esperanto.*
VII, 429 : *Esperanto verko di puero.*

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA

(*Ek la statuti*).

SKOPO DI LA UNIONO

§ 1. La Uniono por la Linguo internaciona havas la skopo, unionar en komuna agado la esforcadi di omna personi qui aprobas la ideo di la L. I., quale ol esas definitiva per la deklaro di la DELEGITARO POR ADOPTO DI LINGUO HELPANTA INTERNACIONA.

§ 2. Pro ke la linguala komitato elektita da la Delegitaro esis la maxim kompetenta e senpartisa autoritato pri la questiono di la L. I., la Uniono adoptas e propagas la linguo internaciona di la Delegitaro (IDO), tala quala ol rezultas de la labori e decidi di la nomita Komitato, di lua Konstanta Komisitaro e di la Akademio di la Uniono ipsa. Ol konsideras ta linguo, ne kom perfekta e netushebla, ma kom sempre perfektigebla segun la sama principi, qui direktis la dicita labori e decidi.

AQUIRO DI LA MEMBRESO

a) Ordinara membri.

§ 7. Omna persono evanta adminime 18 yari povas divenar ordinara membro.

§ 8. Ordinara membro esas, qua pagas yarala kontributo de adminime 2 franki, od unfoya kontributo de 50 franki.

§ 9. Omna ordinara membro promisas lernar e praktikar IDO segun posibleso, ed altramaniere helpar la realigo di la Unionala skopo

b) Protektanta membri.

§ 10. Protektanta membro esas, qua pagas kom yarala kontributo adminime 10 franki od unfoye adminime 200 franki.

§ 11. Omna naturala e yurala persono ed omna klubo o societo povas divenar protektanta membro.

DEKLARO

Komitato ed Akademio konstatas, ke per la labori e decidi di la Akademio la Linguo internaciona Ido atingis altagrada perfekteso e praktikala pronteso. Konseque li deklaras la periodo di la reformo de Esperanto ad Ido kom klozita. Pro to la du korporacioni nun itere ed insistante rekomendas la praktikala uzado di la linguo en omna relati.

Fidela a la ciencala principio di severa kontrolado, di konstanta perfektigado e di organizita progresado, la Akademio e la oficiala organo *Progreso* durigas la ciencala diskutado.

Se per la praktikala uzado di la linguo e per la libera diskutado aparus la neceseso di plusa plubonigi en irga punto, e se la Akademio konvinkesus trovar la solvuro evidente maxim bona, la du korporacioni adoptus e rekomendus ta plubonigi ye la fino di periodi di stabileso maxim longa posible, fixigenda da la korporacioni ipsa.

La kompletigo di la vortaro, precipue pri la ciencala faki, kontinue facesos quale til nun.

(Adoptita da la Komitato : 30 agosto 1911).

(Aprobata da la Akademio : 31 oktobro 1911).

LISTO DI NIA PROPAGILI

- F 1: Notre Programme (ek *Progreso*).
- F 2: *Délégation pour l'adoption d'une langue auxiliaire internationale. Historique* (novembre 1909).
- F 2 bis: L'Ido et l'Esperanto, suite de l'*Historique*.
- F 3: Qu'est-ce que l'Ido? 4-pagina prospekto, kun specimeni di la franca vortolibri.
- F 4: L'Ido langue internationale scientifique et technique.
- M 5: Komparado (ek *Progreso*) en Ido e Esperanto.
- D 6: Lernen Sie die int. Sprache! kun *Vergleich*.
- E 6: Learn the Int. Language! kun *Comparison* (diskurso di Lincoln).
- E 6 bis: Learn the Int. Language! kun *Comparison* (evangelio da S^a Johanes).
- F 6: Apprenez la L. I.! kun *Comparaison* (Renan).
- I 6: Imparate la L. I.! kun *Confronto* (De Amicis).
- S 6: Aprended la L. I.! kun *Comparacion* (Cervantes).
- D 7: Germana klefilo.
- E 7: Angla klefo.
- F 7: Franca klefo.
- I 7: Italiana klefo.
- R 7: Rusa klefo.
- S 7: Hispana klefo.
- Dan. 7: Dana klefo.
- Fin. 7: Finna klefo.
- Hol. 7: Holandana klefo.
- Pol. 7: Polona klefo.
- Sue. 7: Sueda klefo.
- D 8: Katholiken! Lernet die int. Sprache Ido! (germana klefilo kun pregi).
- F 8: Catholiques! Apprenez la L. I.! (franca klefo kun pregi).
- M 9: Suplemento di *Progreso*, kontenanta: *Listo di la grupi, di la jurnali, di la lernolibri, Statuti di l'Uniono, Adherilo e Abonilo*.
- D 10: Vorwort von Prof. Otto JESPERSEN (aparta imprimuro).
- F 10: Préface de M. le Prof. O. JESPERSEN " " "
- F 11: L. COUTURAT: *Pour la Langue Internationale*.
- I 11: L. COUTURAT: *Per la Lingua internazionale*.
- F 12: Histoire de la Langue Universelle: *Préface et Table des matières* (aparta imprimuro).
- M 13: Volapük, Esperanto, Ido (en Esp. ed Ido).
- F 14: L'Ido devant la Science (20 pag.).
- F 15: L'Esp. commercialisé (12 pag.).
- F 16: Comment les Esp-istes écrivent l'histoire (8 pag.).
- F 17: Les prof. Ostwald et Jespersen et l'Ido.
- F 18: L'abbé Peltier et l'Ido.
- F 19: Qu'est-ce que l'Esperanto? (16 pag.).
- F 20: Le Bluff espérantiste (16 pag.).

Enveloppes de propagande, en français: 100 po fr. 2,50.

Cartes postales de propagande, en français, 3 n^{os}: 100 po fr. 1,50.

N. B. — Por komendar ta propagili, suficas skribar la nombro dezirata de singla avan ta simbolo qua reprezentas ol. Ex.: 100 D 1, 50 D 6, 10 D 10. La literi D., E., F... indikas la linguo; M indikas Ido (Mondolinguo).

